

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
TERMÉSZETTUDOMÁNYI KAR

Az európai németség a XX. században

SZAKDOLGOZAT
FÖLDTUDOMÁNYI ALAPSZAK

Készítette:

Teszák Tamás

térképész és geoinformatikus szakirányú hallgató

Témavezető:

Faragó Imre

Tanszéki mérnök

ELTE Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszék

Budapest, 2013

Tartalomjegyzék

1. BEVEZETÉS	4
1.1. A dolgozat témája	4
1.2. A dolgozat célja	4
2. A NÉMET ETNIKUM	5
2.1. A németek eredete.....	5
2.2. A német nyelv, nyelvjárások	6
2.2.1. Északnémet nyelvjárások.....	7
2.2.2. Középnémet nyelvjárások.....	8
2.2.3. Délnémet nyelvjárások	9
2.3. Németek a mai európai keretek között.....	11
3. A NÉMETEK ÁLLAMISÁGA	17
3.1. Az első Birodalom	17
3.2. A második Német Birodalom időszaka.....	21
3.3. 1918-1933, a weimari köztársaság.....	22
3.4. A harmadik Német Birodalom időszaka	23
3.5. 1945 után	26
3.6. Az Európai Unió és Németország.....	28
4. A NÉMETSÉGHEZ KÖTŐDŐ TERÜLETEK NÉMET LAKOSSÁGSZÁMA	29
5. A TÖMBBEN ÉLŐ NÉMETSÉG TÖRTÉNETI-FÖLDRAJZI TÁJAI	33
5.1. Ausztria	33
5.2. Németország	34
5.3. Svájc.....	35
6. A SZÓRVÁNYBAN ÉLŐ NÉMETSÉG TÖRTÉNETI-FÖLDRAJZI TÁJAI	36
6.1. Bácska	36
6.2. Bakony–Vértes.....	37
6.3. Bánság/(Temesköz).....	38
6.4. Barcaság	39
6.5. Beszterce	40
6.6. Bukovina	41

6.7. Csehország.....	42
6.8. Dalmácia.....	43
6.9. Dél-Tirol.....	44
6.10. Elzász–Lotaringia.....	45
6.11. Erdély	46
6.12. Galícia	48
6.13. Gorizia	49
6.14. Isztria	50
6.15. Kelet-Poroszország/Kalinyingrád	51
6.16. Krajna	52
6.17. Liechtenstein.....	53
6.18. Luxemburg.....	54
6.19. Memel-vidék.....	55
6.20. Morvaország	56
6.21. Moson.....	57
6.22. Posen	58
6.23. Pozsony	59
6.24. Sopron	60
6.25. Szepesség.....	61
6.26. Szilézia	62
6.27. Szudéta-vidék.....	63
6.28. Tolna–Baranya.....	64
6.29. Trieszt.....	65
6.30. Turóc és Bars	66
6.31. Vas.....	67
6.32. Volga-menti Német Köztársaság	68
7. A NÉMETSÉGHEZ KÖTŐDŐ FÖLDRAJZI NEVEK SZÓTÁRA.....	69
8. ÖSSZEGZÉS	73
9. FELHASZNÁLT FORRÁSOK	74
10. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	76
11. NYILATKOZAT	77

1. Bevezetés

1.1. A dolgozat témája

Szakedolgozatom témájaként a XX. századi európai németiség vizsgálatát választottam. Németország, mint Európa vezető hatalma, mind gazdasági, mind pedig a népességszám tekintetében, a németiség révén komoly tényező. A németek a történelem korábbi szakaszaiban a magyarokkal igen szoros kapcsolatban álltak. Ez a több száz évig fennálló Habsburg Birodalom, illetve a más német országrészekkel való kapcsolat következménye. A XXI. században nagyon fontos dolgnak tartom azt, hogy magyarként rálátásunk legyen egy európai nép elhelyezkedésére, figyelembe véve a mára soknemzetiségűvé vált Németországot is. Munkámban figyelembe vettem, hogy a német etnikum kiterjedése és nagysága a más-más időszakokban hogyan és milyen mértékben változott.

Dolgozatomban először a német nép eredetével, nyelvével foglalkozom. A német etnikum elhelyezkedését a mai állami keretek között felvázolom, hogy a később tárgyalandó korábbi, illetve mai német ajkú népesség lakta területeket ezáltal is jobban megismerhessük. Ezután a Német Birodalom kialakulását, történetét röviden áttekintem, majd a német nyelvterület változásait, illetve a német néprészek mozgásait mutatom be. A németiséghez kötődő területeken élő német ajkúak számát három különböző XX. századi időpontban egy táblázatba foglalva összegyűjtöm. Mindezek után régióként felsorolva ismertetem a német történelmi-földrajzi tájak mivoltát, kapcsolatát a németiséggel és azok lakosságának alakulását. A németiséghez kapcsolódó földrajzi neveket a dolgozatom végén igyekszem összegyűjteni és egy szöveget létrehozni. Végül a XX. századi német nyelvterület kiterjedését az általam készített térképen ábrázolom.

1.2. A dolgozat célja

A szakedolgozatom alapvető célja a német lakosság előfordulását Európán belül bemutatni. Megemlítve a különböző országokban megtalálható németiség számát három különböző XX. századi időpontban. A német ajkú területek változásaira rálátást nyújtani, a történelmi-földrajzi tájak, illetve a mind a mai napig németek lakta területek, tartományok népességi adatait egy táblázatban összefoglalni. A népességbeli változásokat ezáltal is szemléltetni. Később ezeket a számbeli eltéréseket megindokolni, kifejteni és okait feltárni.

2. A német etnikum

2.1. A németek eredete

A germán eredetű nép időszámításunk kezdetéig több forrás szerint még a Skandináv-félszigetet népesítette be. Ekkortájt kezdett többedmagával Közép- és Kelet-Európa felé nyomulni. Ezzel később meghatározó etnikuma lett a létrejött Frank Birodalomnak, ami az első Német Birodalom közvetlen elődjének számított. Mindkettő azon a területen alakult ki, ahol a mai nyelvterület centruma is fekszik (*wikipedia*).

A németek magterülete Közép-Európában található. Döntő többségük mind a mai napig ezen a területen él. Keleten a német és a szláv nyelvhatárt az Odera és Neisse folyók vonala adja, korábban e vonal jóval keletebbre húzódott. Mai állapotok alapján a lengyelországi területek közül Pomeránia és Posen vidékét, Sziléziával egyetemben sorolnám ide, mint német nyelvterületet. Dél felé haladva Csehország közel teljes területét ide lehet sorolni. Majd a Felvidéket – a mai Szlovákiát – elérve elsősorban a Szepesség területe köthető össze a németekkel, de ez már inkább szórványterületként említhető meg. Tovább haladva a német nyelvterület határán Ausztria és Magyarország mai határvonala a következő fontos állomás. A déli oldalt tekintve az Olaszországhoz tartozó Dél-Tirol déli határánál lehet a német nyelvterületet lehatárolni. A német nyelvet itt az olasszal egy szintre, hivatalos nyelvi státuszra emelték. Majd Liechtensteinen keresztül Svájc középső és északi kantonjait elérve, a nyelvhatár egyik legdélebbi pontját értük el. Vissza észak irányába, a nyugati oldalon a franciaországi Elzász–Lotaringia régió a Vogézek vonulatának környékével együtt szintén ide sorolható. Az egybefüggő német nyelvterületet Luxemburg és Belgium német határ menti keskeny sávjával, majd a holland-német határ illetve Dánia déli területével sikerült is lehatárolni. Ezen kívül Európán belül számos más kisebb-nagyobb szórványterület említhető meg. Ezeket majd a későbbiekben fogom részletesebben ismertetni.

A németek lélekszáma 75-160 millió közé tehető, de pontosan szinte lehetetlen meghatározni. Több országban hivatalos nyelv. Ausztriában és Liechtensteinben az egyetlen hivatalos nyelv. Németországban, Svájcban, Luxemburgban, Olaszországban, továbbá Belgium, Dánia és Oroszország egyes területein más nyelv mellett számít hivatalos nyelvnek. A németül beszélők közül sokan nem vallják magukat németnek – köztük az osztrákok, illetve a svájciak. Azoknak a száma, akik németnek vallják magukat 80 millióra tehető, míg a német anyanyelvűeké 100 milliós nagyságrendű. Az

őreg kontinensen kívül a legnépesebb német kolóniával az Amerikai Egyesült Államok rendelkezik (*wikipedia*).

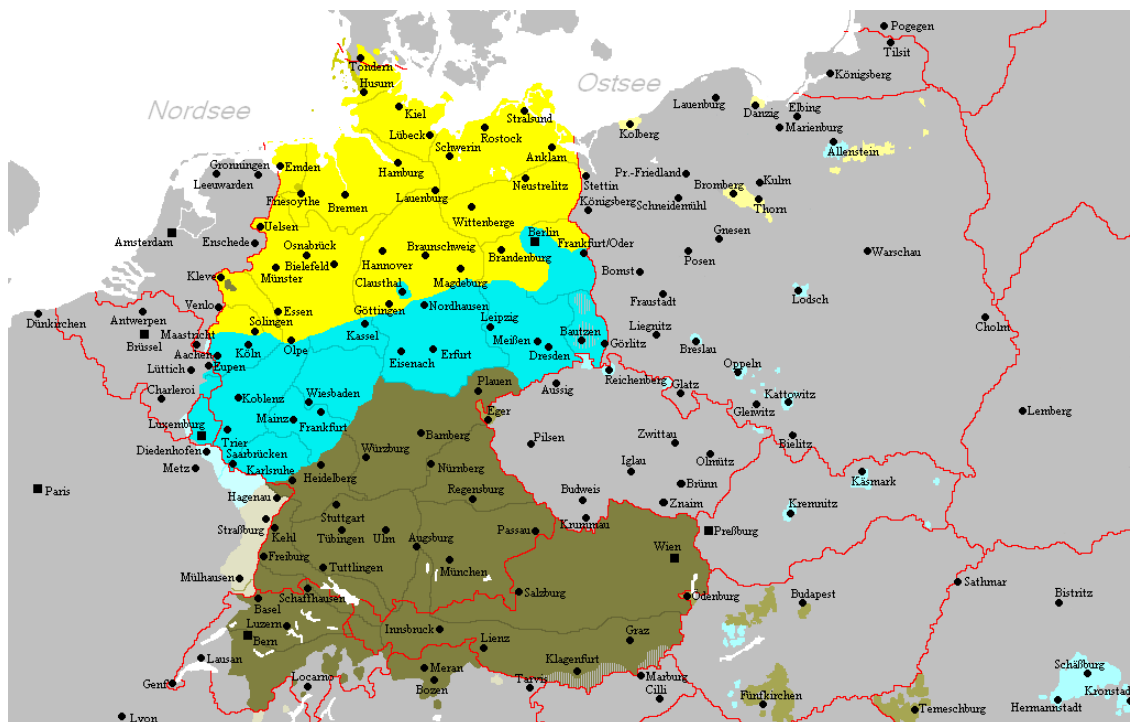
2.2. A német nyelv, nyelvjárások

A német egy germán eredetű nép, akik az indoeurópai nyelvcsalád germán ágának nyugati részéhez tartozó német nyelvet beszélnek. A germán nyelv szinte a világ minden táján előfordul. A germán eredetű nyelveket három csoportra lehet felosztani. Az északi (skandináv), a nyugati és a keleti (gót), de utóbbi már kihalt. A nyugatihoz a német, a holland és az angol tartozik. A skandináv nyelvek csoportját a dán, az izlandi, a norvég, és a svéd alkotja. A germán nyelvet a világon összesen 600 millió ember beszéli, ebből az angol közel 400 milliós táborával messze kiemelkedik. Ezt 100 millió fővel a német nyelv követi (*wikipedia*).

A germán szó kelta eredetű, jelentése 'lármázók'. A magyarban is előforduló német szó csaknem ennek az ellentettje, ugyanis 'némát' jelent. Ez inkább a német-szláv nyelvek közti nagy szakadékra utalhat, mert a szlávok számára ez a nyelv annyira idegen volt. A 'deutsch' elnevezés inkább csak a IX. században vált elterjedté.

Az általam vizsgált nép pontos meghatározását nehezíti, hogy a franciákhoz hasonlóan, a történelmük során a többi germán eredetű néptől (bajorok, szászok, svábok, rajnai németek, észak-németek, frízek, gótok, poroszok, osztrákok, svájciak, stb.) való elkülönülés gondolata igen későn ébredt fel bennük. Ez az időpont a XIX. század elejére tehető. Ezt az is bizonyítja, hogy az 1648-as vesztfáliai békéktől az 1800-as évek kezdetéig az akkori németek által lakott terület több száz szuverén fejedelemséggel, szövetségekként állt össze (*PÁNDI 1995 [p. 104.]*). Ehhez kapcsolódóan a jelenlegi Németország lakosságának összetétele is megemlíthető, amiben a korábban is fellelhető soknemzetűség szintén megmutatkozik. Így nem állt fenn az a lehetőség, hogy az olasz nemzethez hasonló egységes nemzettudat alakulhasson ki.

A soknemzetűségnek köszönhetően három nagy német nyelvjárást különíthetünk el: északnémet (alnémet), középnémet, délnémet (felnémet) nyelvjárás. Ezekben belül további nyelvjárásokat tudunk megkülönböztetni. Az északnémet nyelvjárások: északi-alsószász, vesztfáliai, osztfáliai, kelet-elbai. A ripuarit, a mőzeli frankot, a rajnai frankot, a sziléziait és a keleti középnémetet (szászt) a középnémet nyelvjárásokhoz soroljuk. A délnémet nyelvjárásokat a bajor és az alemann (sváb) alkotja.

1. ábra: Az északnémet, a középnémet és a délnémet nyelvjárások Európában

- Északnémet (alnémet) nyelvjárások
- Középnémet nyelvjárások
- Délnémet (felnémet) nyelvjárások

Forrás: wikipedia.org

2.2.1. Északnémet (alnémet) nyelvjárások

északi-alsószász nyelvjárás

Az északnémet nyelvjárások csoportjába sorolható. Körülbelül 10 millió fő beszéli. Németország északi tartományaiban tűnik fel. Alsó-Szászország és Schleswig-Holstein tartomány kiemelkedik. Ezeken kívül még Dánia, a mai Lengyelország és Szlovákia németek által lakott területein beszélik.

vesztfáliai nyelvjárás

A vesztfáliai nyelvjárás az északnémet nyelvjárások csoportjába tartozik. Területi elhelyezkedése miatt a holland nyelv és e nyelvjárás között nagy hasonlóság fedezhető fel. Ez a dialektus Észak-Rajna–Vesztfália tartomány északi vidékén terjedt el.

oszfáliei nyelvjárás

Az alnémet nyelvjárások harmadik tagja. Ez a nyelvjárás Alsó-Szászország délkeleti régiójára és Szász-Anhalt tartományra jellemző.

kelet-elbai nyelvjárás

A kelet-elbai nyelvjárást szintén az északnémet csoportba lehet beosztani. Mecklenburg-Előpomeránia, Brandenburg tartományban használatos. Ezen kívül a mai Észak-Lengyelországban, a volt német területeken és a korábbi Kelet-Poroszország északi részén fekvő kalinyingrádi régióban említhető meg.

2.2.2. Középnémet nyelvjárások

ripuari nyelvjárás

A ripuarit a középnémet nyelvjárások csoportjába sorolják. Területileg Észak-Rajna–Vesztfália tartomány déli részén és Belgium Németország felé eső részein beszélik.

mózei frank nyelvjárás

A középnémet nyelvjárások második tagja a mózei frank dialektus. Rajna-vidék–Pfalz tartomány keleti részén és Luxemburgban beszélik. A nyelvtudomány az erdélyi szászok nyelvjárását is ebbe a csoportba sorolja.

rajnai frank nyelvjárás

Szintén a középnémet nyelvjárások családját bővíti. Helyileg Rajna-vidék–Pfalz tartomány keleti felén, Hessenben és Bajorország egyes területein használatos.

keleti középnémet (szász) nyelvjárás

A keleti középnémet, más néven a szász a középnémet nyelvjárás negyedik tagja. Németországon belül Szászország és Tübingia az előfordulási helye. Emellett egyes magyarországi és erdélyi területekhez is szoros szál fűzi.

sziléziei nyelvjárás

A lengyelországi Szilézia területén elkülönített nyelvjárás. A németek évszázados ittlétét ez is jól tükrözi.

2.2.3. Délnémet (felnémet) nyelvjárások

bajor (osztrák) nyelvjárás

A bajor nép a bajor nyelvjárást használja. Bajorország és Dél-Tirol területén használatos. Ezen kívül Ausztria területén is leginkább ez a jellemző dialektus.

alemann (sváb) nyelvjárás

Németország déli területein, elsősorban Baden-Württemberg és Bajorország tartományban fordul elő, továbbá Elzász, Dél-Tirol valamint Svájc területén is ezt a nyelvjárást beszélik. Nem kevesebb, mint 10 millió ember mind a mai napig használja. Az idősebbek körében az elterjedtebb. Ezért egyes régiókban kezd eltűnni, ez alól kivételt csak Svájc képez. Ott a mindennapi kommunikáció során továbbra is előszeretettel használják. További két csoportra bontható. A felső-alemannok a német anyanyelvű svájciaknak feleltethetőek meg. Az alsó-alemann pedig a német nyelvterület Alpok felé eső részein használatos. Utóbbinál Elzász és Baden környéke emelhető még ki (<http://lexikon.katolikus.hu>, wikipedia).

2.3. Németek a mai európai keretek között

Németország

Az Alpoktól északra az Északi-, illetve a Balti-tengerig húzódik. Keleten a Lengyel-alföld, Alsó-Szilézia, és az Alpok északi nyúlványai választják el a szomszédos országoktól. A nyugati oldalon a Rajna felső folyása, a Vogézek, az Ardennek, a Germán-alföld és a Friesland mutatja meg a német határvonalat. Természetföldrajzilag igen változatos, a déli felét magashegységek uralják, észak irányába haladva a tengerszint feletti magasság fokozatosan csökken. A magashegységektől a középhegységeken keresztül jutunk el az alacsonyan fekvő síkvidéki régióba. Németországnak 16 szövetségi tartománya van. Ezek az alábbiak: Baden-Württemberg, Bajorország, Berlin, Brandenburg, Bréma, Hamburg, Hessen, Mecklenburg-Előpomeránia, Alsó-Szászország, Észak-Rajna–Vesztfália, Rajna-vidék–Pfalz, Saar-vidék, Szászország, Szász-Anhalt, Schleswig-Holstein és Tübingia.

Az ország lakosságának összetétele igencsak színes képet mutat. A németiség száma 74,5 millió fő, aránya 90%. A nem német származásúak száma közel 8 millió fő. A második legnagyobb csoportot a vendégmunkásként kezdő, majd az országban letelepedő és családot alapító törökök alkotják. Számuk a 3 millió főt is meghaladja. Rajtuk kívül Németországban számos más kelet-európai nép előfordul.

Ausztria

Az ausztriai német anyanyelvűeket osztrákoknak (österreicher) nevezzük. Nyelvük az osztrák dialektusokkal tűzdelt német, ami a bajorhoz áll a legközelebb. Mai adatok szerint Ausztria területén 7,4 millió német anyanyelvű osztrák él. Közigazgatásilag 9 szövetségi tartományra (Bundesland) osztható: Alsó-Ausztria, Bécs, Felső-Ausztria, Karintia, Őrvidék, Salzburg, Stájerország, Tirol és Vorarlberg. Az osztrákok történelmük folyamán a németekkel igen szoros kapcsolatban voltak. Egyes időszakokban a német-osztrák egységes birodalom kérdése is felmerült, mint lehetséges megoldás a német nyelvű népesség egy államba való tömörítésére.

Svájc

A svájci németek (schweizerisch) a Svájcban élő különböző nemzetiségek közül a legnagyobb számban fordulnak elő. A legfrissebb adatok szerint ez a szám a 4,8 millióhoz közelít. Túlnyomó többséggel az ország középső, illetve északi részén fekvő kantonokban élnek, ami azt bizonyítja, hogy a németek által uralt Német Birodalom

felől érkeztek, tekintve, hogy az anyaországgal szomszédos Svájc, Németország felé eső területeit népesítették be. A svájci németek is a germán nyelvek nyugati ágához tartozó német nyelvet beszélik. Apróbb eltérések itt is előfordulhatnak, csakúgy, mint az ausztriai németek tárgyalásakor megemlített osztrák dialektusok esetében. Közigazgatási felosztás szempontjából 26 kantont különböztetnek meg, a németiség nagyobb számban az alábbi kantonokban él: Aargau, Appenzell Innerrhoden, Appenzell Ausserrhoden, Basel-Stadt, Basel-Landschaft, Bern, Freiburg, Glarus, Graubünden, Luzern, Nidwalden, Obwalden, Sankt Gallen, Schaffhausen, Schwyz, Solothurn, Thurgau, Uri, Wallis, Zug és Zürich.

A svájciak történelmük folyamán mindig is az önállóságra törekedtek, ezért a legtöbb esetben a semlegességet választották. Emiatt náluk a történelem folyamán a németek irányába semmiféle komolyabb kapcsolat nem lelhető fel, nem úgy, mint a németek 'kistestvéreként' emlegetett osztrákok kapcsán. Ennek hatására a Svájcban található nemzetiségek mindig is azonos szintet képviseltek és békében megtúrték egymást. A XXI. századra Svájc négy hivatalos nyelvvel egy tipikus soknemzetiségű ország lett. Területén három európai nagyhatalom népe osztozik, ha nem is egyenlő arányban, de mindenképpen azonos szintet képviselve.

Lengyelország

A mai Lengyelország területén élő németek a történelem egésze folyamán mindig is nagy csoportot alkottak. Ennek fő oka a korábbi Német Birodalom és a modern Lengyelország nyugati területeinek szoros kapcsolata. Elsősorban Pomeránia, Galícia, Szilézia, Kelet-Poroszország és Posen vidéke említhető meg. A nyelvtudomány a középnémet nyelvjárások között egy úgynevezett sziléziai dialektust különböztet meg, a németek Lengyelországhoz való kötődését erősítve. A jelenlegi Lengyelországban 150 ezer német ajkú él.

Románia

A Romániában élő németiség centruma Dél-Erdély és a Barcaság (Brassó központtal) területére tehető. Ezen felül még Beszterce városa és a Temesköz (Bánság) keleti része említhető meg. Eredet szerint két csoportot különböztethetünk meg: a XII. században a szászok telepedtek le itt, a XVIII. század során pedig a svábokat telepítették ide be. A sváboknak a Temesköz a központja. Az erdélyi szászoknak a nyelvtudomány külön nyelvjárást különít el (szász, mőzeli frank). A Habsburg

Birodalom korában a németek lélekszáma erre a térségre vonatkozóan az 1 millió főt is elérte. A II. világháború után a német befolyás elvesztésével megkezdődtek a kivándorlások. A német anyanyelvűek száma ezáltal rohamosan csökkent. Ma Romániában csak német szórványokról beszélhetünk, ahol összesen 40-50 ezer német él.

Oroszország (Volga menti németek – Wolgadeutschen)

A németeket a XVIII. században II. Katalin cárnő telepítette be. A németiség döntő többsége a Volga mentén létrehozott autonóm köztársaságban élt. Ez volt a Volgai Német Köztársaság, amely hivatalosan 1918 és 1941 között létezett. Megszűnése a II. világháború utáni kollektív bűnösség kimondása okán következett be. A különböző politikai döntések hatására több mint 1 millió német telepedett le, a Szovjetunió felbomlása után, a már Ázsiához tartozó utódállamokban (Kazahsztán 960 ezer, Kirgizisztán 101 ezer). Jelenleg Szaratov környékén pár ezer fős német kisebbség él.

Oroszország (Kalinyingrádi terület)

A korábban Kelet-Poroszország északi részeként német irányítású és teljes német etnikumú területet a II. világháború végén Németországtól csatolták el. Ettől kezdve Oroszország exklávéjaként működik. 1945-1946-ban német ajkú lakosságát teljesen kitelepítették. Korábban ezen a területen 300 ezer német lakott.

Szlovákia

Ide a németeket az osztrák uralkodó a XII. század során telepítette be. A szlovákiai német lakosság egykori központja a Szepesség. Ezen felül még Turóc és Bars területe emelhető ki. A Habsburg Birodalom idején a mai főváros, Pozsony (Pressburg), a németiség befolyását, arányát tekintve kiemelkedett. A II. világháború után az akkor még Csehszlovákiához tartozó felvidéki németeket kitelepítették. Azóta szórványterület. Jelenleg a lakosság 0,1%-a (4700 fő) német származású (http://www.foruminst.sk/hu/11/telepulesek/4/1930_es_nepszamlalasi_adatok).

Magyarország

A jelentős számú németiséget a mai Magyarország területére a XVIII. században telepítették be. Mária Terézia uralkodásakor ezt egy külön törvényben elrendelték.

Összefüggő német lakta terület Vas megyében, Sopron városának környékén, Mosonban, Baranyában és Buda környékén jött létre. A hiencsek Vas és Sopron vármegyében telepedtek le. Az osztrák-bajor dialektust beszélik. A poncihterek Sopron vidékén éltek. A heidebauerek pedig a Moson-vidéket lakták be. Ezeken a területeken kívül még a Bakony–Vértes régió, Buda vidéke, illetve Tolna–Baranya (Schwäbische-Türkey) területe emelhető ki. A trianoni béke után az országban élő németek száma 550 ezer fő volt. Magyarország függetlenedésével a számuk csökkenésnek indult, majd a II. világháború után ez a tendencia a kitelepítések, elhurcolások miatt még inkább érezhető volt.

A jelenlegi Magyarország legnagyobb németek lakta területét Schwäbische-Türkey-nak nevezik. Ez az elnevezés Tolna, Baranya és Somogy megyére terjed ki. Itt több mint 20 ezer német él (<http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kotetek/04/tartalom.html>).

Szerbia

Mária Terézia korában a német ajkúak szervezett módon lettek betelepítve. Ők a sváb törzshöz tartoztak. A Szerbia területén élő német nemzetiségűek a magyar határhoz közeli Bácska és Bánság (Temesköz) tájainak lakosságát gyarapították. A XX. század kezdetén több 100 ezres nagyságrendben voltak jelen. A II. világháború után a kitelepítések miatt számuk jelentősen megcsappant. Az ország területén már csak pár ezer német fő él (<http://media.popis2011.stat.rs/2012/Nacionalna%20pripadnost-Ethnicity.pdf>).

Franciaország

A XII. században került először német kézre, amikor is a Német–Római Birodalom területévé vált. A II. világháborúig kisebb-nagyobb megszakításokkal német birtok volt. A német-francia határ mentén fekvő Elzász és Lotaringia tartomány adja a franciaországi németiség döntő hányadát. Esetükben külön nyelvjárás is elkülöníthető (alsó-alemann). Jelenleg ebben a két tartományban 1,2 millió fő él.

Olaszország

Olaszországon belül az északi részen fekvő Trentino-Alto Adige tartománya a németekhez leginkább kötődő hely. Hosszú időn keresztül osztrák birtok volt. A XIV. században egy örökösödési szerződés értelmében Habsburg birtok lett, ezzel a németiség

száma fokozatosan növekedett. Befolyásukat jól jellemzi a német nyelv hivatalos státuszra történő emelése. Dél-Tirolban 300 ezer német anyanyelvű lakik.

Csehország

A korábbi cseh, morva, csehszlovák területek a németekkel mindig is szoros kapcsolatban álltak. Igen hosszú időn keresztül a német uralkodó birtokai voltak. A terület irányítását a XIV. században kihalt Přemysl dinasztia után a Habsburgok vették át. Az első német ajkúak – főleg bajorok és frankok – a XII. században érkeztek. A német nyelvterület részét Csehország, Morvaország és a Szudéta-vidék képezte. Ezért alakulhatott ki a területén több milliós német kolónia, amely később, az államhatárok változásával és a kitelepítések hatására nagymértékben csökkent. Jelenleg Csehországban valamivel több, mint 200 ezer német él.

Ukrajna

Az országban élő németiség otthonát az mai ukrán-román határvidéken elterülő Bukovina tája adta. Galícia részeként a Habsburg Birodalom északi tartományát képezte. A német ajkúak maximális száma 170 ezerre volt tehető. A jelenlegi németiség ennek a számnak már csak a töredékét teszi ki.

Szlovénia

A Habsburg Birodalom idejéből eredeztethető Szlovénia és a németiség szorosabb kapcsolata. A XIII-XV. századtól Habsburg örökös tartomány. Korábban a németek igen komoly befolyással bírtak. Szlovénia esetében Krajna vidékét, és a szlovén-olasz határ mellett fekvő Görz városát lehet kiemelni, mint a németiség által lakott terület. A német kisebbség száma 500 fő.

Horvátország

Az Osztrák–Magyar Monarchia idejében bizonyos területek az osztrák császár birtokát képezték. Horvátországon belül a legnagyobb számban a németek Isztria félszigetén voltak. Ennek az oka a félsziget és a német anyanyelvű területek szorosabb kapcsolata. Ezen kívül az Adriai-tenger mentén fekvő Dalmáciát lehet megemlíteni. Mára az országból azonban már szinte teljesen eltűntek.

Luxemburg

A német határ nyugati oldalán elhelyezkedő nagyhercegség a történelem folyamán a Német Birodalommal szoros kapcsolatban állt. Többször is annak része volt. Területét közel 50%-ban külföldiek lakják. A németség száma 12 ezerre (2,4%) tehető. A kis arányú németség ellenére az országban a német hivatalos nyelv.

Litvánia

A német nyelvterületnek egészen a II. világháború végéig a Balti-tenger mentén fekvő Memel-vidék, Memel (Klaipėda) kikötőjével fontos részét képezte. Németország ezt a területet már az I. világháború után is elvesztette, de litván kézre végérvényesen csak 1945-ben került. Közigazgatásilag Poroszország, majd Kelet-Poroszország északi részét képezte. A háborúk végeztével a német lakosságot kitelepítették, a Memel-vidéket nagyjából 100 ezren hagyták el. Mára a németek ebből a régióból már teljesen eltűntek.

Liechtenstein

Liechtenstein Hercegsége Svájc és Ausztria között fekszik. Területén a középkor első felében a német ajkúak telepedtek le. Az alemann nyelvjárást beszélik. A 37 ezer lakos nagy része német gyökerekkel rendelkezik. (*Wikipedia*)

3. A németek államisága

3.1. Az első birodalom

A germán eredetű népek időszámításunk kezdetekor a Skandináv-félszigetről érkeztek Közép- és Kelet-Európába. E csoportot kezdetben olyan törzsek alkották, mint a gótok, vandálok és a frankok. Egyes népcsoportok egészen a Fekete-tenger partjáig levándoroltak. 843-ban a Frank Birodalom keleti felében élő népek lassanként összekovácsolódtak és helyükön a későbbi Németország alapjaként szolgáló Német–Római Birodalom jött létre.

A legelső, németek által lakott állam – Német–Római Birodalom (Heiliges Römisches Reich) néven – az I. évezred vége előtt nem sokkal megalakult. Tekintélyét mutatja, hogy egészen 1806-ig, a Rajnai Szövetség létrehozásáig fennállt. Az újonnan létrejött európai nagyhatalom a korábbi Frank Birodalommal állt kapcsolatban. Élén a német-római császár állt. A nevében is szereplő 'római' szó jelzi, hogy az (észak)-itáliai területekkel volt kapcsolatban. A birodalom központja a jelenlegi németek lakta területek központjával esett egybe. A szomszédos régiókkal kiegészülve. Elsősorban az észak-déli kiterjedése volt figyelemre méltó. A birodalom a korunkbeli Dániától kis túlzással egészen Róma határáig húzódott. A XXI. századi Németország mellett az akkori birodalomnak sok más terület is része volt. A keleti oldalon Pomeránia, Szilézia és Ausztria területe az Őrvidék nélkül tartozott ide. Ezeken felül még a szlovéniai Krajna. A nyugati határ Svájcban, Dél-Tirolon keresztül egészen az Appenninek északi vonulatáig húzódott. Nyugaton Belgium, Hollandia és a határ menti francia körzetek tartoztak hozzá. Az első Német Birodalomnak egyúttal Korzika és Szardínia is részese volt. Nem alkotott egységes birodalmat: a Német–Római Birodalom fennállásáig, 1806-ig közel 300 fejedelemség laza szövetsége volt (*PÁNDI 1995 [p. 104.]*).

Határvonala az évek folyamán igen sokat változott. Az 1000-es évek elején Morvaországot is sikerült hozzácsatolni. A mai francia Alpok területén szintén hódítottak. Ezután következett a korábban lengyel kézen lévő Pomeránia elfoglalása. A déli területeket az 1600-as évek közepére elveszítette, és ezek itáliai provinciákká váltak. Helyén azok a nagyhercegségek jöttek létre, amelyeket a XIX. században Garibaldi egyesített. Sziléziát új területként megszerezték. Nem sokkal később a délnyugati területek francia kézre kerültek. Ezzel egyidőben Szardínia és Korzika is odalett. Svájcnak sikerült elszakadni, a napóleoni háborúk során örökös önállóságot

szerezve. De a német anyanyelvűek fölénye mind a mai napig megmaradt. Bár igaz, hogy az arányuk lecsökkent. Egyben a XIX. század elejére nyugati területeit is elvesztette. Ezalatt a későbbi belga, a francia és a már korábban elcsatolt holland régiókat értem.

A napóleoni hódítások okán számos területi és politikai változás ment végbe. Ennek köszönhető a Rajnai Szövetség (Rheinbund) létrejötte, ami a első Birodalom felbomlásához vezetett. Napóleon protektorátusával tizenhat dél- és nyugat-németországi fejedelemség – Arenberg, Baden, Bajorország, Berg, Hessen-Darmstad, Hohenzollern-Hechingen, Hohenzollern-Sigmaringen, Isenburg, Leyeni Fejedelemség, Liechtenstein, Mainzi Érsekség, Nassau, Salm, Württemberg, valamennyi, mint alapító állam – kötött szerződést. Aztán 1806-ban a Szövetség további tagokkal bővült. A francia uralkodó céljai ezzel világosak voltak. Egyrészt a Német-Római Birodalom szétverése, amivel leginkább Ausztria ellen akart tenni. Másrészt Ausztriával, Poroszországgal és Oroszországgal szemben egy ütközőállam felállítása. A Szövetség ellen több hatalom is fellázadt. Poroszország, Szászország és Oroszország a szerződés megsemmisítését koalícióban követelte. A következő években a Szövetséghez olyan területek csatlakoztak, mint a Varsói Nagyhercegség, Szászország és Mecklenburg. A legutolsó, 1807 novemberében, Vesztfália fejedelemsége volt. Végül az egész német területet sikerült egyesíteni. Poroszországot és Ausztriát ebből kizárva. Ez az állapot egészen a lipcsei csatáig (1813. október 16-19.) tartott (*PÁNDI 1995 [p. 104.]*).

A Német Szövetség (Deutsches Bund) 1815-ben jött létre. Ami tulajdonképpen a Rajnai Szövetséghez hasonló állapotot vitte tovább. Kelet-Poroszország és Posen nem tartozott a Bundhoz. Svájc pedig örökös semlegességét ekkor nyerte el. Az egész terület 630100 km²-t tett ki. A népességszám a kezdetekben 29 millió környékén volt. Az 1860-as évekre ez a szám meghaladta a 46 milliós határt. Ebből a német anyanyelvű lakosok száma 37 millió fő volt.

Az 1848-as népek tavaszának nevezett forradalmi hullám ezt a régiót is érintette. A Német Szövetségen belül és annak szomszédságában ismét parázs hangulat lett urrá. Ennek következtében a Német Szövetség felbomlott, de senkinek sem sikerült a másikon felülkerekedni. Így kisebb katonai segítséggel, 1850-ben a Német Szövetség újraindult. Ez az állapot egészen az 1866-os porosz-osztrák háborúig tartott. Ekkor az osztrák csapatok a königgrätzi csatában elszenvedett vereségük miatt a Szövetségből kiszorultak. A német területek pedig Poroszország irányítása alá kerültek. Ezzel az osztrákok elvesztették a lehetőséget a jövőbeli egységes német államhoz való

csatlakozástól. Nem sokkal később, Franciaország vereségével a második Német Birodalom (Deutsches Reich) 1871-ben jött létre. Ezt nevezhetjük az első egységes német államnak. Mindez Poroszország vezetésével történt meg, mivel a poroszok nem sokkal korábban a francia csapatokon kerekedtek felül. Ezzel Európában egy újabb nagyhatalom jött létre. A német nyelvterületet közel teljes egészében sikerült egyesíteni. Ilyen szempontból csak Ausztria hiányzott. Azonban a német és az osztrák területek egyesítése továbbra is fennállt lehetőségként, mint a nagy német egységhez vezető út utolsó állomása.

3.2. A második Német Birodalom időszaka

A második Német Birodalom az I. világháborút lezáró békesorozatiig maradhatott fenn. Az első egységes német nemzetállamként tartják számon. Kialakulását nehezítette, hogy több, az ország peremterületein élő népcsoport nem tekintette magát németnek, és nem is akart azzá válni. A lengyelek a keleti határ mentén, a franciák Elzász–Lotaringiában és a dánok Schleswig-Holstein tartományban sorolhatóak ide. A német territóriumon élők száma ekkor már megközelítette a 65 millió főt. Közülük német nemzetiségűnek 92% vallotta magát. Ami a kisebbséget illeti, a legnagyobb arányban a keleti területeken élő lengyelek (5,9%) voltak.

Az I. világháborút a Német Birodalom vesztesen fejezte be. Az ezt lezáró párizsi békék egyben a második Német Birodalom felbomlásához vezettek. A háborút lezáró béke területileg nagy változásokat okozott. A korábban a franciáktól megszerzett Elzász–Lotaringiát elvesztette. Ezzel a német állam területéről 1,5 millió német került ki. Nyugat-Poroszország és Posen tartományairól, valamint Szilézia kisebb hányadáról az újonnan létrejövő Lengyelország javára le kellett mondania. Danzig városából önálló terület lett. Kelet-Poroszország északi része így exklávévá lett, ami a németek számát tekintve több százezres veszteséget jelentett. A Memel-vidék (Memel kikötőjével) Litvániához került. Ezáltal további 100 ezer német került a határokon túlra. Schleswig északi részét Dánia kapta meg, ami korábban a dán király birtoka volt. Nyugaton Eupent csatolták el, és Belgiumhoz került. A Saar-vidék és Danzig városa nemzetközi ellenőrzés alá került. A Rajna mentén mintegy 35 ezer km²-en demilitarizált övezet jött létre. A Párizs környéki béke számokban összesen 70600 km²-nyi terület elcsatolását és 6,5 millió fős veszteséget jelentett. Német anyanyelvű ennek 53,8%-a volt. Az így megmaradt német terület 63 millió főt számlált. 97%-ban német, 1,3%-ban lengyel nemzetiségű volt (PÁNDI 1995 [p. 284.]).

Az I. világháború négy és fél éves küzdelme során Németország 1,85 millió fős veszteséget volt kénytelen elszenvedni. Ezzel a részt vevő országok közül a legrosszabb mutatóval rendelkezik. Az egész lakossághoz viszonyítva azonban ez csak 2,8%, amivel már nem áll olyan rosszul az összevetésben. Németország összes vesztesége, ideszámolva a rokkantakat, több mint 6 millió fő volt. Érdekesség a természetes gyarapodás és a migráció tekintetében: amíg a legtöbb országnál ez az adat alig emelkedett vagy éppen stagnált, addig a német terület 1910-1920 között közel 5(!) millió fővel gyarapodott (PÁNDI 1995 [p. 258.]).

3.3. 1918-1933, a weimari köztársaság

Ezt az időszakot, ami Hitler kancellári kinevezéséig tartott, a weimari köztársaság kikiáltása és fennállása fémjelezte. Attól kezdve már a harmadik Német Birodalom korszakát éltük. A köztársaság a nevét a Thüringia tartományában lévő Weimar nevű városkáról kapta. Tekintve, hogy távol a felkelési zónáktól itt működött a nemzetgyűlés és a választásokat is itt tartotta meg.

1919 nyarán a németekkel kötött béke tárgyalása a franciaországi Versailles-ban zajlott le. Németország elvesztette a háború előtti területének 13%-át, 70600 km²-t. Ezeken 6,5 millió ember élt, ami az összlakosság 10%-ának feleltethető meg. Ráadásul ekkor összes gyarmatát elcsatolták. A megmaradt terület 470000 km²-t ölelt fel. 1925-ös adatok alapján a népesség száma pedig 62 millió fő volt. A szerződés a franciák javára kimondta Elzász–Lotaringia elcsatolását. Belgium egy kisebb határmenti területtel lett gazdagabb. Schleswig tartományát a dán király visszakapta. A cseh és morva területeket Csehszlovákia kikiáltásával elvesztette. A nyugat-poroszországi területekről, Posennel egyetemben le kellett mondania. Népszavazás során Felső-Sziléziát az újonnan megalakult Lengyelországhoz kapcsolták. Memel-vidéket Litvániához csatolták. Mindezek hatására egy exklávé terület jött létre, a birodalom más részeitől elszakadva, Kelet-Poroszország német birtok maradt. Ennek az északi része a modern Oroszország által irányított kalinyingrádi (königsbergi) régióval egyezik meg.

Az első világháború utáni időszakban egész Európában nagy népességmozgás volt tapasztalható. Mindez a vezető birodalmakat érintő határváltozások miatt következett be. Az új határok miatt számokban kifejezve több mint 6 millió lakos kényszerült költözni. Ez Németország területére vetítve 620 ezer embert érintett. Legnagyobb hányaduk az új Lengyelországból vándorolt át. Posenből 350 ezren, Sziléziából 90 ezren, Pomerániából 40 ezren. A francia Elzász–Lotaringia régióból a határ másik oldalára 120 ezren települtek. Az elvesztett gyarmatokról 20 ezren tértek haza. Ennek ellenére a keleti határokon túl közel 9 milliós német kisebbség maradt (PÁNDI 1995 [p. 322.]). Ezek után a németek hazájukat 98%-os többséggel uralták. Svájc esetében a 70%-os német többség érdekes adatként szolgál. A németek összességét tekintve a határokon túlra (Ausztriát nem számítva) 11,2%-uk szorult. Döntő többségük az I. világháborút követő békekötések okán. Az újonnan létrejött Csehszlovákiában 3,2 millió német, Franciaországban – ez elsősorban Elzász–Lotaringia tartományát takarja – 1,4 millió, Lengyelországban 1 millió, Oroszország

európai részén szintén 1 millió, Romániában 700 ezer, Magyarországon 550 ezer és Olaszországban 280 ezer német anyanyelvű maradt (PÁNDI 1995 [p. 330.]).

A párizsi békék során meghúzott határvonalak sok kérdést rejtettek magukban. Számos eset hozható fel, ahol az érintett felek nem értettek egyet. A háborúk súlytotta Európában ez megnehezítette a nyugodt légkör kialakulását. Egyúttal magában hordozta a II. világháború kirobbanásának veszélyét. A németiség esetében az alábbi területeket lehetne megemlíteni: Memel-vidék, Kelet-Poroszország, Danzig, Dél-Tirol, osztrák-csehszlovák határ, osztrák-német határ, Szudéta-vidék, Felső-Szilézia, német-holland határ, Eupen–Malmedy és Elzász–Lotaringia.

3.4. A harmadik Német Birodalom időszaka

A harmadik Német Birodalom időszaka 1933 és 1945 közé tehető. 1933-ban a köztársasági elnök Hitlert kancellárrá nevezte ki. A választásokon a nemzetszocialista NSDAP párt diadalmaskodott. Ez Németország történelmében és politikai hagyományáiban egy teljesen új fejezetet nyitott. A cél: Németország minden más állam területén élő német pártfogója legyen. Egyben azt is jelentette, hogy az I. világháborút lezáró békesorozat Németországra vonatkozó paragrafusait semmisnek lehet tekinteni.

A visszahódított területek sorát a Saar-vidék nyitotta meg. A sorsáról az 1935. januári népszavazáson döntöttek. A Németországhoz való csatlakozásra a lakosság elsőprő fölényel szavazott. A demilitarizált Rajna-vidék övezetét a német hadsereg újra benépesíthette, amellyel kapcsolatosan fontos megjegyezni, hogy újra bevezették az általános hadkötelezettséget. Az Anschlusst megtiltó saint-germain-i béke ellenére Hitler 1938 tavaszára Ausztriát harc nélkül magáénak tudhatta (Anschluss). Az annexiót népszavazáson keresztül bonyolították le. A megszerzett terület pedig Ostmark néven a Német Birodalomhoz kapcsolódott. Ahol megint csak döntő többséggel a Németországhoz tartozás mellett szavaztak. A Szudéta-vidék a müncheni szerződés nyomán, 1938. szeptember 29-én német felségterület lett. Majd Csehszlovákia felosztása során a németiség a cseh népességű cseh és morva területeket Cseh–Morva Protektorátus néven nyeri el. Ezzel egyidőben a keleti határ a litvániai Memel-vidék megszerzésével tovább nyúlik. A történelem az így megszerzett területek időszakát a békés német expanzió időszakának hívja. Ez 1935 és 1939 között zajlott le. Ennek hatására a Német Birodalom 166,6 ezer km²-rel növekedett, amin 18 millió főt élt. Így összességében 635,2 ezer km²-t tudhatott magáénak. A népességszám pedig 86,5 millió

fő volt. Ehhez az időszakhoz fontos lenne még azt megjegyezni, hogy a történelmi tartománynevek igencsak megváltoztak (*PÁNDI 1995 [p. 432.]*).

A II. világháború kirobbanását a Német Birodalom vezetőjén lehetne számon kérni. Ugyanis 1939. szeptember 1-jén a lengyelországi geliwiti rádióadó megtámadását casus belliként lehet elkönyvelni. A háború kezdeti fázisaiban a német csapatok fölényben voltak. Ezt az elfoglalt területek száma is jelzi. Elzász–Lotaringia, Luxemburg, Eupen–Malmedy, Dél-Stájerország, Krajna és Lengyelország nagy része német uralom alá került. 1942 nyarára a Német Birodalom közel egész Európát befolyása alá vonta. Skandináviától a Földközi-tengerig és az Atlanti-óceántól a Leningrád–Königsberg vonalig. A német terület 884,2 ezer km²-re duzzadt, ezen 115,3 millió lakos élt. A Balkán-félsziget nagy hányada katonai megszállás alá került (*PÁNDI 1995 [p. 472.]*).

A fordulópontot az 1943-1944-es évek hozták meg. Ekkor a németek ellenlábasai kerekedtek felül. Itt elsősorban a keleti fronton harcoló oroszokra gondolok. Ők, nem sokkal később a harmadik Német Birodaloméhoz hasonló befolyást tudtak Európa keleti régiójában gyakorolni. Ezzel a lakosságot rettegésben tartva és a kelet-európai országokat több évtizeden keresztül saját irányításuk alá vonva dirigálni. A harcok több mint 38 millió emberéletet követeltek. Ez Európa lakosságának a 7,5%-a volt. Még rosszabb az eset Oroszországban, ahol ez a szám 15,1%-ot tett ki. Ami Németországot illeti, a II. világháborút 7,05 millió halottal (9,5%) fejezte be (*PÁNDI 1995 [p. 498.]*).

A háborúk végeztével az európai országhatárok kapcsán újra nagy változások zajlottak le. A német nyelvterület összezsugorodott, mondhatni, hogy elérte a minimumát. A németység a határ túloldalára tömegével vándorolt át, vagy éppenséggel a korábbi otthonuk elhagyására kényszerítették őket. Sok országban a németység kollektíven bűnös népek lett kikiáltva. Mindez a győztes csapatok vezetői által az 1945-ös potsdami konferencián lett kimondva.

3.5. 1945 után

A közvetlenül az 1945 után kezdődő időszakot mind Németországban, mind egész Európában a II. világháború következményei határozták meg. A potsdami konferencián kimondott kollektív bűnösség miatt a jelentősen megkisebbedett Németországba áttelepülő németek száma milliós nagyságrendű volt. Minden országot figyelembe véve az otthonukat 20 millió német volt kénytelen elhagyni. A migrációban ennyien 'vettek részt'. Németország keleti határait az Odera – Neisse vonalon húzták meg. Ebből az irányból a nyugati német területekre a szovjet csapatok elől 2,7 millió ember menekült át. A második Csehszlovákia kikiáltásával az onnan elmenekült németek száma 370 ezerre rúgott, majd Csehszlovákiából, és a Szudéta-vidékről Németország különböző megszállási zónáiba 3 millió németet telepítették ki. A szovjet uralom hatása a magyarországi németiséget is nagyban érintette. Innen 20 ezren menekültek el, ezen felül még 186 ezer németet kitelepítettek. A Balkán térség korábbi német katonai irányítása is a múlté lett. Jugoszláviából és Romániából 148-148 ezer német tűnt el. A háború előtt Németország mai területén kívül élő németek száma (17 millió fő) 4 millió alá csökkent (*PÁNDI 1995 [p. 500.]*).

A területi változásokat érintő politikai döntésekről röviden. Németország keleti határát a korábban említett Odera – Neisse vonalon húzták meg. A keleti régióból a Memel-vidéket elcsatolták, a kedvezményezett Litvánia lett. Kelet-Poroszország északi részét, Königsberg¹ központtal a Szovjetunió kapta meg. A keleti területek (Pomeránia, Szilézia, Danzig, Mazúria) az ismét megalakuló Lengyelországhoz került. A csehek lakta terület a második Csehszlovákia része lett. A Saar-vidéket nemzetközi ellenőrzés alá helyezték. Elzász–Lotaringia tartomány immár véglegesen Franciaországhoz került. A korábbi Német Birodalmon belül négy megszállási zónát hoztak létre. Ez a négy övezet a következőket jelentette: az egyes régiókat a szovjet, az angol, a francia és az amerikai csapatok uralták. Az országot a győztes nagyhatalmak vehették irányításuk alá. Amerikai befolyás alá Hessen, Bajorország, Baden-Württemberg tartománya, Bréma és Bremerhaven városa került. A délnyugati övezet központja Majnafrankfurt lett. Szovjetuniónak a keleti övezet, Mecklenburg, Tübingia, Szászország, Szász-Anhalt és Brandenburg körzete jutott, Berlin centrummal. Az északnyugati megszállási terület, Schleswig-Holstein, Alsó-Szászország és Észak-Rajna–Vesztfália tartományaival, Hamburg központtal angol kézre jutott. Míg Franciaország Mainz centrummal Pfalz,

¹ Königsberg neve 1946-tól Kalinyingrád lett.

Dél-Württemberg és Saar-vidék területét kapta. Arányaiban tekintve a világ nagyhatalmai közel azonos nagyságú részt birtokolhattak, kivéve a franciákat, akik ebben a tekintetben jócskán lemaradtak *(PÁNDI 1995 [p. 504.])*.

Az 1943-as teheráni konferencián a német kérdéssel kapcsolatban számos megoldás került elő. Sztálin és Rooseveltt hasonló, míg Churchill eltérő állásponton volt. A legnagyobb kérdés a délnémet nyelvterülettel kapcsolatban merült fel. Churchill úgy gondolta, hogy azt Németországgal kellene egyesíteni. A tárgyalások az 1945-ös jaltai konferencián folytatódtak. Végül a Német Szövetségi Köztársaság 1949 szeptemberében a három nyugati övezet egyesülésével jött létre. Az amerikai-angol-francia zóna 248 ezer km²-en, Bonn fővárossal működött tovább. Erre reagálva, a keleti, szovjetizálódott területen, a Német Demokratikus Köztársaság 1949 októberében alakult meg. A kiterjedése 108 ezer km² volt. A centruma pedig Kelet-Berlin lett. Ezzel 1948-ra, ami Berlint illeti egy édekes helyzet jött létre. Ugyanis, a két fél közötti elmérgesedett viszony miatt a nyugat-berlini régió a Szövetségesek irányítása alá került. Kelet-Berlin, mint az NDK fővárosa működött. A nyugat-berlini zónát a szovjet irányítás hiába próbálta felszámolni. A feszültség tovább nőtt. 1961. augusztus 13-ára a két állam nézeteltérése a berlini fal felhúzásáig fajult. *(PÁNDI 1995 [p. 590.])*.

A két szomszédos terület közötti feszült viszony tovább folytatódott. Olyannyira, hogy az NDK létét az NSZK egészen 1972-ig nem ismerte el. Abban az évben az Alapszerződésben erről sikerült megállapodni. Berlin városát szintén négy megszállási övezetre osztották. A berlini falat 1961-ben a nyugati csapatok által irányított terület és a szovjet rész között húzták fel. A '80-as években az NDK a csőd szélére került. Végül az NSZK segítségével menekült meg. A kétféle osztott német terület 1990. október 3-án többek között ennek hatására egyesült. A keletnémet területek fejlettsége az NSZK-tól jócskán elmaradt.

Egészen 1989-ig megvolt Európa kettéosztottsága, ami a nyugati és a keleti területek között volt megfigyelhető. Majd 1989-ben egy fordulat következett be. Oroszország az addig befolyás alatt tartott közép-kelet-európai régióból kiszorult. A németiség szempontjából a várva-várt esemény is bekövetkezett. A berlini falat ledöntötték. Mindezek hatására Európa új vezető hatalma a közben újjáéledő Németország lett.

3.6. Az Európai Unió és Németország

A II. világháború befolyeztetével Európa gazdasági nagyhatalmai az állandó háborúk okozta gazdasági visszaeséseknek véget akartak vetni, ezért egymással szövetségbe léptek. Az Európai Szén- és Acélközösség 1951-ben ilyen céllal jött létre. Az Európai Unió elődjének számító Európai Szén- és Acélközösség, majd 1957-től Európai Gazdasági Közösség (Közös Piac) hat alapító tagállama között az NSZK is megtalálható. A további tagok: Franciaország, Belgium, Hollandia, Luxemburg és Olaszország. Céljuk a tagországok közötti kereskedelem könnyebbé tétele, vámunió biztosítása. A következő évtizedre a gazdaságot az EGK-n belül sikerült felpörgetni. Az első újonnan csatlakozó országok a '70-es években léptek be. Ettől kezdve a munkahelyteremtést és az elmaradottabb régiók fejlesztését tűzik ki új célként. Az Európai Unió nevet az 1993-as Maastrichti Szerződés értelmében veszi fel. Az országok névsora az idők folyamán tovább bővült, és 2009-re a tagországok száma elérte a 27-et. A tárgyalások a további bővítés érdekében azóta is zajlanak.

A 2008-as világgazdasági válság mély nyomot hagyott maga után. Egyes, gazdaságilag nem eléggé stabil országok a túlköltekezések miatt nagy bajba kerültek. Az Európai Unió azonban kénytelen támogatni őket, nehogy a csőd szélére kerüljenek, ami a közös valuta elértéktelenedéséhez, bukásához vezetne, ezzel gyengítve a vezető európai nagyhatalmakat is a tőzsdén.

A berlini fal leomlásával, és a két német terület egyesülésével a '90-es évekre már a teljes Németország az Európai Gazdasági Közösség tagja lett. A II. világháború után Németország a vezető európai nagyhatalmi státuszát fokozatosan nyeri vissza, amiben a szovjet megszállási zóna és a nyugati területek egyesítésének nagy szerepe volt. Németország mára az Európai Unió vezető országa lett. Európa legfejlettebb és egyben legnépesebb országa is. A legfrissebb adatok szerint 357 ezer km²-en 82 millió lakosa van. A németiség aránya 90%. A nem német anyanyelvűek száma 7,4 millióra tehető. A kisebbségek közül a legnagyobb számban a törökök (1,9 millió fő), mint az országban letelepedett vendégmunkások képviseltetik magukat (*Wikipedia, europa.hu – Az Európai Unió hivatalos portálja*).

4. A németiséghez kötődő területek német lakosság száma

	<i>1910-es (vagy 1897-es) népszámláláskor (fő)</i>	<i>Két világháború közötti időszak (fő)</i>	<i>Jelenleg (fő)</i>
NÉMETORSZÁG	60000000	70000000	74433989
Baden-Württemberg			9479348
Bajorország (Bayern)			11349574
Berlin			3007481
Brandenburg			2426289
Bréma (Bremen)			577044
Észak-Rajna–Vesztfália (Nordrhein-Westfalen)			15933835
Alsó-Szászország (Niedersachsen)			7369754
Hamburg			1551491
Hessen			5391682
Mecklenburg-Előpomeránia (Mecklenburg-Vorpommern)			1593937
Rajna-vidék–Pfalz (Rheinland-Pfalz)			3683620
Saar-vidék (Saarland)			924855
Schleswig-Holstein			2688057
Szász-Anhalt (Sachsen- Anhalt)			2268757
Szászország (Sachsen)			4018525
Tübingia (Thüringen)			2169739
LUXEMBURG			12000
FRANCIAORSZÁG			
Elszász–Lotharingia (Elsass- Lothringen)	1492347	1382000	1200000
OLASZORSZÁG			
Dél-Tirol (Südtirol)	215352	279000	290774
Trieszt (Triest)	11860		
Gorizia (Görz)	4500		
SZLOVÉNIA		39600	499
Krajna (Krain)	27910		
CSEHORSZÁG		2972900	

	<i>1910-es (vagy 1897-es) népszámláláskor (fő)</i>	<i>Két világháború közötti időszak (fő)</i>	<i>Jelenleg (fő)</i>
Csehország (Böhmen)	2467700	2425300	209000
Morvaország (Mähren)	719400	547600	
LITVÁNIA			
Memel-vidék (Memelgebiet)	114700	108000	0
LENGYELORSZÁG	407300	1059000	150000
Galícia (Galizien)	90100		
Poznań (Posen)		193000	
Szilézia (Schleisen)	325500	200000	
OROSZORSZÁG	1312200	1423500	842000
Volgai Német Köztársaság (die Deutsche Republik am Wolga)	355300	379600	4800
Kalinyingrádi terület (Königsberg)		300000	0
MAGYARORSZÁG	2037400	551211	62233
Bakony–Vértes (Bakonyerwald)	68000		10347
Moson (Wieselburg)	54508		126
Sopron (Ödenburg)	91455		736
Tolna–Baranya (Schwäbische-Türkey)	186200	200000	21830
Vas (Eisenburg)	125570		1023
Buda-vidék (Ofener Land)	104520		17385
AUSZTRIA	5862200	6500000	7400000
Alsó-Ausztria (Niederösterreich)			1430026
Bécs (Wien)			1300000
Felső-Ausztria (Oberösterreich)			1264529
Karintia (Kärnten)			527000
Őrvidék (Burgenland)	278300		264077
Salzburg			454807
Stájerország (Steiermark)			1129791
Tirol			609860
Vorarlberg			304395

	<i>1910-es (vagy 1897-es) népszámláláskor (fő)</i>	<i>Két világháború közötti időszak (fő)</i>	<i>Jelenleg (fő)</i>
SVÁJC	2593500	2923700	4800000
Aargau			491000
Basel			385946
Bern			823033
Fribourg (Freiburg)			81320
Glarus			33126
Graubünden			131560
Luzern			335695
Sankt Gallen			421438
Schaffhausen			66808
Schwyz			131910
Solothurn			225416
Thurgau			219873
Unterwalden			70792
Uri			33120
Wallis			90000
Zug			96252
Zürich			1145140
HORVÁTORSZÁG	134100	122800	
Dalmácia (Dalmatien)	3100		0
Isztria (Istrien)	13300		0
UKRAJNA			33000
Bukovina (Bukowina)	168900	75500	
SZLOVÁKIA			4690
Pozsony (Pressburg)	32790	32801	1200
Szepesség (Zips)	38400	33000	1100
Turóc és Bars (Turz, Bersenburg)	28400	16000	680
SZERBIA			4064
Bácska (Batschka)	190700	189000	2195
Bánság (Banat)	384700	138300	828
ROMÁNIA		745421	71000
Beszterce (Bistritz)	5835	4677	494
Barcaság (Burzenland)	30000	30000	2779
Erdély (Siebenbürgen)	250000	248000	53000

	<i>1910-es (vagy 1897-es) népszámláláskor (fő)</i>	<i>Két világháború közötti időszak (fő)</i>	<i>Jelenleg (fő)</i>
LIECHTENSTEIN			32000

1. táblázat: A németiséghez kötődő területek német lakosság száma

Készítette: Teszák Tamás

5. A tömbben élő németiség történeti-földrajzi tájai

5.1. Ausztria (Österreich)

Az ország területén a Keleti-Alpok húzódnak. Ausztria közigazgatásilag 9 szövetségi tartományra osztható. Ezek az alábbiak: Őrvidék, Karintia, Alsó-Ausztria, Felső-Ausztria, Salzburg, Stájerország, Tirol, Vorarlberg és Béc.

A lakosság összetételét tekintve a német anyanyelvű osztrákok adják a döntő többséget. Számuk 7,4 millió fő. Mellettük a nem német ajkúak száma körülbelül 500-600 ezer fő. A nem német anyanyelvűeket a horvátok, a szlovének, a magyarok, a törökök és a szerbek teszik ki.

5.2. Németország (Deutschland)

Az Alpoktól északra az Északi-, illetve a Balti-tengerig húzódik. Keleten a Lengyel-alföld, Alsó-Szilézia, és az Alpok északi nyúlványai választják el a szomszédos országoktól. A nyugati oldalon a Rajna felső folyása, a Vogézek, az Ardennek, a Germán-alföld és a Frízöld mutatja meg a német határvonalat. Természetföldrajzilag igen változatos, a déli felét magashegységek uralják, észak irányába haladva a tengerszint feletti magasság fokozatosan csökken. A magashegységektől a középhegységeken keresztül jutunk el az alacsonyan fekvő síkvidéki régióba.

Németországnak jelenleg 16 szövetségi tartománya van. A tartományok az alábbi módon alakultak ki. Schleswig-Holstein az északi Schleswig és a tőle délre fekvő Holstein területekből állt össze. Jelenleg Dél-Schleswig Dánia területét képezi. Mecklenburg-Előpomeránia nevű tartomány a Mecklenburgi Nagyhercegségből (Mecklenburg-Schwerin és Mecklenburg-Strelitz területét jelenti) és az elcsatolás után a német kézen maradt Pomeránia egyes területeiből állt össze. Brandenburg tartomány keleti részét Lengyelországhoz csatolták, jelenleg Berlin tágabb környezetét fedi le. Mittelmark, Altmark és Neumark területéből tevődik össze. Alsó-Szászország Hannover városának, a Braunschweigi Hercegségnek és az Oldenburgi Nagyhercegségnek az egyesülésével jött létre. Szász-Anhalt központja a történelmi Anhalt, ami korábban egy önálló hercegséget tett ki. Észak-Rajna–Vesztfália a Ruhr-vidék és Vesztfália területét jelenti. Hessen a korábbi Hesseni Nagyhercegség és a Nassaui Hercegség területén jött létre. Szászország a Szász Királyság környezetében valósult meg. Rajna-vidék–Pfalz tartomány a korábbi Hesseni Nagyhercegség délnyugati részéből, a Rajna-vidékből és Bajor-Pfalzból tevődött össze. Baden-Württemberg tartomány Badent, Württemberget és Hohenzollernt foglalja magában.

Az ország lakosságának összetétele igencsak színes képet mutat. A németiség száma 74,5 millió fő, aránya 90%. A nem német származásúak száma közel 8 millió fő. A második legnagyobb csoportot a vendégmunkásként kezdő, majd az országban letelepedő és családot alapító törökök alkotják. Számuk a 3 millió főt is meghaladja. Rajtuk kívül Németországban számos más kelet-európai nép előfordul (*PÁNDI*).

5.3. Svájc (Schweiz)

A Nyugati-Alpok területén elhelyezkedő Svájc többnemzetiségű országnak számít, de a legnagyobb számban a német nemzetiségűek lakják. Ők az ország középső és északi részén fekvő kantonokban vannak egyértelmű többségben. Ez természetföldrajzi tekintetben a Rajna folyó környezetét és a Rhone forrásának vidékét jelenti. Közigazgatásilag az ország 26 kantonra osztható. A négy alapító kantonon – Luzern, Schwyz, Unterwalden, Uri – kívül még az alábbi kantonok mutatnak egyértelmű német többséget: Zug, Glarus, Zürich, Sankt Gallen, Appenzell Innerrhoden, Appenzell Ausserrhoden, Thurgau, Schaffhausen, Aargau, Basel-Stadt, Basel-Landschaft, és Solothurn. Ezeken kívül még részben ide sorolható: Bern, Freiburg és Wallis.

Svájc 7,6 millió fős lakosságának a 64%-a (4,8 millió fő) német ajkú. A második legnagyobb csoportot a franciák teszik ki, utánuk az olaszok és a rétorománok következnek.

6. A szórványban élő németiség történeti-földrajzi tájai

6.1. Bácska (Batschka)

A Duna–Tisza közének déli részén helyezkedik el, a korábbi Bács-Bodrog vármegye területét öleli fel (*HAJDÚ–MOHAROS 1988 [p. 139.]*). A horvát, magyar és szerb határ találkozásánál elhelyezkedő terület közel teljes egészében Szerbiához tartozik. Kisebb, északi része, Magyarországhoz tartozik, valamint 1%-nyi része Horvátországhoz. Legnépesebb városa Újvidék (Neusatz, 220 ezer fő).

A IX. században a Bolgár Birodalom része volt, később a Magyar Királyság birtoka lett. A XV–XVI. században, a török hódítások során az ellenség kezére került, és az Oszmán Birodalom tulajdona lett. 1699-ben, a törökök kiűzésével Bácska a Habsburg Birodalom részévé vált. A XIX. század közepén Szerb Vajdaság és Temesi Bánság néven autonóm tartomány lett. Ez az állapot mindössze 1860-ig tartott. A német és magyar szempontból vesztes I. világháború után, Bácska területét az újonnan létrejövő Szerb–Horvát–Szlovén Királyság kapta meg. A következő években 1941 és 1944 között, Bácska újra Magyarországhoz tartozott. Az II. világháború után Magyarországnak erről a területről végleg le kellett mondania. Jugoszlávia felbomlásával Szerbia északi részéhez, a Vajdasághoz tartozik.

A törökök pusztítása idején a lakosság döntő hányada elmenekült, ezért a török vész utáni időszakot a betelepítések jellemezték. Az elmenekülő lakosság helyére az ipeki pátriárka közreműködésével nagy számban lettek szerbek betelepítve. Ennek hatására a szerb lakosság került fölénybe. Emiatt a Habsburg Birodalom korában sok német anyanyelvű jelent meg a Habsburgok jóvoltából, illetve a magyarság is visszatelepült. A németek Svábföldről kerültek ide, ezért az itt élő német csoportot sváboknak hívták (*VON REDEN 1989 [p. 50.]*). A XVIII. századra megfordult az arány, a többséget a német és a magyar nemzetiségűek alkották. Az I. világháború előtt a lakosság 23%-a német volt. Ez szám szerint 190 ezer főt jelentett. Bácska elszakadása a német nyelvű területektől a németiség eltűnéséhez vezetett. A II. világháború után a német ajkú lakosságot kitelepítették. Bácskában jelenleg 2200 német él (<http://media.popis2011.stat.rs/2012/Nacionalna%20pripadnost-Ethnicity.pdf>).

6.2. Bakony–Vértes (Bakonyerwald)

A nevét Magyarország dunántúli területén északkelet-délnyugat irányban húzódó hegységekről kapta. Legnagyobb városa Veszprém (Wesprim/Weißbrunn, 62 ezer fő).

A Magyar Királyság idején Fejér és Veszprém vármegye területén feküdt. A XI. században ezeket a vármegyét Szent István alapította meg. Tulajdonképpen végig magyar birtok volt. Közigazgatásilag a Magyar Királyság, a Habsburg Birodalom és az Osztrák–Magyar Monarchia része volt. A németek a XVIII. században Mária Terézia jóvoltából kerültek ide.

A német ajkúak a XVIII. században lettek betelepítve. Számuk a XX. század elején a 68 ezer főt is elérte, amely a régió lakosságának a 11%-át jelentette. Az Osztrák–Magyar Monarchia megszűnésével a német lakosság egy része eltűnt. A Bakony–Vértes régióban jelenleg 10 ezer német nemzetiségű él (<http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kotetek/04/tartalom.html>).

6.3. Bánság/(Temesköz) (Banat)

A Duna, a Tisza, a Maros, a Ruszka-havas és a Déli-Kárpátok között fekszik. Bánságnak a mai szerb-román határ két oldalán elhelyezkedő területet nevezzük. Nagyobbik része ma Romániához tartozik. A szerbiai terület 1945 óta a Vajdaság területét képezi. Legnépesebb városa Temesvár (Temeswar, 310 ezer fő). Etnikailag mind a mai napig nagyon színes képet mutat.

A középkor folyamán a Magyar Királyság birtoka volt. A mohácsi vész (1526) után lett török terület. Magyarország három részre szakadásával a keleti rész az Erdélyi Fejedelemség irányítása alatt állt. 1718-ban, a pozsareváci béke után vált Habsburg területté. Temesi Bánság néven ezen a területen külön közigazgatási egységet hoztak létre, a magyar területektől elszakítva. A Bánság elcsatolása ellen a magyar vezetés többször felszólalt, ennek hatására 1741-ben az osztrákok a Magyar Királyság közigazgatási egységévé tették. Az 1848-as szabadságharc leverése után Szerb Vajdaság–Temesi Bánság néven újra osztrák tartományként működött tovább. A kiegyezés után újra magyar kézre került. Az I. világháborút a magyarok vesztelen fejezték be, aminek a következménye az lett, hogy a trianoni béke értelmében a Bánság nagyobb része Romániáé, illetve a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságé lett, csak egy kisebb része maradt Magyarország birtoka. A Bánság nyugati, magyarországi része a II. világháborúban német katonai irányítás alatt állt. A XX. század közepétől részben Jugoszlávia (ami 2003-tól Szerbia és Montenegró, majd Szerbia), részben Románia osztozik rajta.

A török hódítás a népesség összetételére nagy befolyással volt. Eredetileg homogén magyar népereje a török idők alatt elpusztult. Miután a törököket sikerült elűzni, megkezdődtek a betelepítések. A németek száma a XVIII. században zajlott szervezett betelepítések (Mercy-terv) nyomán nőtt meg. Mária Terézia idejében, a második nagy betelepítési hullám a benépesítési törvénynek volt betudható, ráadásul a Bánság átmenetileg a Habsburg területen élő törvénszegőknek az úgynevezett büntetőkolóniája lett – például a prostituáltak esetében (*VON REDEN 1989 [p. 51.]*). A németajkúak a német népterület több részéről érkeztek. Az I. világháborút megelőzően 384 ezer német élt itt, de a XX. század közepére ez a szám 138 ezerre csökkent. A II. világháború után a németiséget kitelepítették, vagy rosszabb esetben a szlávok meggyilkolták őket. Napjainkban a németek száma 1000 fő körül van (<http://media.popis2011.stat.rs/2012/Nacionalna%20pripadnost-Ethnicity.pdf>).

6.4. Barcaság (Burzenland)

A Barcasági-medence Erdély délkeleti része, az Olt folyó és a Kárpátok vonulata között fekszik. Nevét a Barca folyóról kapta. Jelenleg Brassó megye területére esik. Legnagyobb városa Brassó (Kronstadt, 220 ezer fő).

A XI. századtól a Magyar Királyság szerves része lett. A XIII. században a Barcaságban a Német Lovagrend érvényesült, miután a területet II. András király rájuk bízta. A németség ekkor érkezett ide, hogy a gyéren lakott területet benépesítse. Feladatuk a kun támadások visszaverése volt. Ők az ellenséges népek ellen sikeresen helyt álltak. Idővel a Lovagrend igénye megnőtt, – önálló államot akartak létrehozni – ezért 1224-ben II. András jobbnak látta őket elűldözni.

A Barcaság vidékét a Német Lovagrend tagjaira bízta II. András magyar király a XIII. században. Az első német telepések ekkor érkeztek. A Rajna vidékéről frankok költöztek ide, valamint vallonok, akiket a magyarok szászoknak kezdtek nevezni (<http://www.hotnews.ro/stiri-esential-11436960-harta-interactiva-cum-schimbati-ierarhia-marilor-orase-din-tara-mai-ramas-doar-doua-orase-provincie-populatie-pestre-300-000-locuitori.htm>).

6.5. Beszterce (Bistritz)

A romániai Beszterce-Naszód megye székhelye. Az ország északi részén található, a Keleti-Kárpátok belső előterében a Beszterce folyó partján fekszik. Nevét a folyóról kapta. Népességszáma 75 ezer fő.

A XII. század folyamán szász bányászok telepedtek ide, létrehozva ezzel az első német ajkú csoportot. Az ő nevükhöz fűződik Nősen városának megalapítása, amely Beszterce elődjének számított. Az akkori települést az 1241-es tatárjárás csaknem teljes egészében elpusztította. Károly Róbert uralkodásának idején, a XIV. század közepétől a város nagy fejlődésen ment keresztül. A várost körülölelő falat a XV. században az ellenséges szándékkal érkező népek ellen építették meg. 1661-ben a török hódítások áldozatául esett, így az Oszmán Birodalom része lett. A törököket az 1700-as évek elején elűzték. Hánytatott sorsa tovább folytatódott, előbb Rákóczi vezére, majd a tatár nép dúlta fel. Az 1848-as felkelések idején az osztrák császári csapatokat Besztercében Bem serege állította meg. Az I. világháború után Romániához csatolták (*wikipedia*).

Az I. világháborút megelőző népszámlálás 44%-os német többséget mutatott ki. Őket a román (34%) és a magyar (21%) nemzet követte. A 13 ezer lakosból 5800-an németnek vallották magukat. A XX. század közepétől jelentős etnikai változások mentek végbe, csakúgy, mint a többi korábban németséghez kötődő kelet-európai területeken. Jelenleg a többséget a román nemzetiségűek teszik ki, a németség aránya jelentősen lecsökkent. A legfrissebb adatok szerint a német ajkúak száma nem éri el az 500 főt (<http://www.hotnews.ro/stiri-esential-11436960-harta-interactiva-cum-schimbata-ierarhia-marilor-orase-din-tara-mai-ramas-doar-doua-orase-provincie-populatia-pest-300-000-locuitori.htm>).

6.6. Bukovina (Bukowina)

Bukovina, mint történelmi tartomány a Kárpátok külső előterében, a Borgói-hágótól a Dnyeszter folyásáig terjed (*HAJDÚ–MOHAROS 1988 [p. 124.]*). A mai közigazgatási állapotok alapján az ukrán-román határ két részre osztja. Legnépesebb városa az ukrán oldalon fekvő Csarnóca (Czernowitz, 254 ezer fő).

Kezdetben avar uralom alatt állt. Később Európa keleti régiójában megalakuló Kijevi Rusz, majd Kijevi Nagyfejedelemség része volt. A középkor folyamán a törökök előrenyomulásával déli területe oszmán kézre került. Északi része pedig lengyel birtok lett. Ausztriához 1775-ben került a törököktől ajándékként, az orosz-török háború során tanúsított semlegesség ellenében. A tévhitek ellenére ez a Monarchia egy igen fejlett területét képezte. A XIX. századtól, Bukovina Hercegség néven a megalakuló Osztrák–Magyar Monarchia legkeletibb provinciája volt. A XX. század elején ezen a területen 170 ezer német lakos élt. Ez a teljes lakosság 21%-a volt, arányaiban tekintve Bukovina lakosságának összetétele a Monarchia etnikai állapotával egyezett meg (*VON REDEN 1989 [p. 35.]*). A németek szempontjából vesztes I. világháború után Románia része lett. Ezzel egyidőben erőteljes románosítás indult el. A két világháború közötti időszakban a németek száma 75 ezer főre csökkent. 1940-ben a Molotov-Ribbentrop paktum az északi területeket Ukrajnának adta. Rövid időre, 1941 és 1944 között az északi régió újra román felségterület lett. Bukovina északi része a II. világháborút lezáró béketárgyalások során végérvényesen Ukrajnához került.

Jelenleg a területén hozzávetőleg 25-30 ezer német él. A korábban tapasztalt állapotokhoz képest mind arányuk, mind számuk jócskán lecsökkent, ahogy a terület Ausztriától elszakadt.

6.7. Csehország (Böhmen)

A történelmi Csehország elnevezés a Cseh-medencét és a medencét körülölelő peremhegységeket foglalja magában. Északkeleten a Szudéták, északnyugaton az Érchegység, délnyugaton a Cseh-erdő, illetve délkeleten a Cseh–Morva-dombvidék határolja le (*HAJDÚ–MOHAROS 1988 [p. 113.]*). Csehország, mint önálló köztársaság 1993-tól létezik. Előtte Csehszlovákia néven az Osztrák Birodalomtól az I. világháború végén különülhetett el. Az országot három nagy történelmi-földrajzi tájra lehet osztani: Csehország, Morvaország és Cseh-Szilézia. Legnagyobb és legfontosabb városa a főváros, Prága (Prag, 1,2 millió fő).

A terület a kezdeti időkben a kelta nép befolyása alatt állt. Időszámításunk előtt az I. században az előrenyomuló germán eredetű népek hódították el. A szláv vonal az V. századtól kezdve erősödött. A IX-XI. század folyamán a Morva Fejedelemség illetve a Cseh Fejedelemség a Přemysl dinasztia vezetésével működött ebben a régióban. Utóbbi a Frank Birodalom vazallus államát képezte. A Přemyslek kihalásával Csehország elvesztette önállóságát, és területe idegen uralkodók kezére kerül. Előbb IV. Károly német-római császár birtoka lett, majd a Habsburg dinasztia irányítása alá került (*VON REDEN 1989 [pp. 32-33.]*). Az ország 1526-tól kezdve a Habsburg Birodalom részeként Cseh Királyság néven működött. Az 1619-ben elvesztett fehérhegyi csata után a cseheket az osztrákok az autonómiájuktól megfosztották. Ez megteremtette a lehetőséget a németiség kibontakozására. Csehország 1526-tól kezdve egészen 1918-ig osztrák terület volt. Az I. világháború után az ezen a területen létrejövő első Csehszlovákia része lett. Nem sokkal később, 1939-ben Cseh–Morva Protektorátus néven a Harmadik Birodalom részeként ismét német birtok lett, Csehszlovákiát felosztották, majd 1945-ben ismét oda tartozott. Ez 1992-ig működött, utána Csehország és Szlovákia különvált.

Csehországba az első számottevő német telepes csoport a XIII. században került. A csehek mellett a legnagyobb csoportot a németek alkották. Az I. világháború kirobbanása előtt ezen a területen közel 2,5 millió (Morvaországgal együtt 3,2 millió) német élt. A teljes lakosság 37%-a német anyanyelvű volt. Az I. világháború után a németiség száma mondhatni nem változott – 2,4 millió fő (a morva területeket is beszámítva 3 millió fő). Ez csak a német szempontból vesztés II. világháború után változott jelentősen, azok után, hogy az egész németiséget kitelepítették. Prága egészen 1800-ig, Berény 1920-ig német nemzetiségű városnak számított. Csehország határain belül, beleértve Morvaországot és Cseh-Sziléziát jelenleg mintegy 200 ezer német él.

6.8. Dalmácia (Dalmatien)

Történelmi tartomány az Adriai-tenger partvidékén és az előtte fekvő szigeteken (*HAJDÚ–MOHAROS 1988 [p. 141.]*). Dalmáciának a mai állapotok alapján a horvát tengerpartot és környékét, illetve az adriai szigetvilágot (Brač, Hvar, Krk, stb.) nevezzük. Kisebb déli része Montenegró tengerparti területét képezi (Kotor központtal). Legnépesebb városa és legfontosabb kikötője Szpalató (Split, 190 ezer fő). Történelmi nevezetességű városai továbbá Zára, Ragúza (Dubrovnik) és Trau.

Időszámításunk előtt Dalmácia a dalmát nép irányítása alatt állt. Utánuk a tengerparti terület római provincia lett. A VI. század folyamán gót irányítás mellett a déli szláv törzsek térnyerése jellemezte. Horvátországgal ekkor egyesült. 1091-ben ezt a területet Szent László magyar király hódította meg. Ezután részben a velencei dózse, részben a Magyar Királyság birtokaként szolgált. A középkor folyamán Dalmáciáért továbbra is a Magyar Királyság és a velencei dózse versenyzett. Nagy Lajos uralkodása idején sikerült egy nyugalmasabb időszakot átélni, a velenceiekkel kötött békéknek köszönhetően. Az 1435-ös nagyszombati béke értelmében a terület tulajdonosa Velence lett. A török hódítók ide is eljutottak. A XVIII. század utolsó éveiben török, francia és velencei uralom után Dalmáciát Isztriával együtt Ausztriához csatolták. Innen ered a németiség kapcsolata Dalmáciával. Az Osztrák–Magyar Monarchia legdélebbi tartománya volt. A XX. század elején Dalmáciában valamivel több, mint 3 ezer német élt (Isztriával együtt 17 ezer), ami a teljes lakosság 1%-át sem érte el. Ellenben a Monarchiának fontos részét képezte. Horvátország egészét nézve 133 ezer német ajkú élt, ami a két háború közötti időszakban 122 ezerre csökkent. Az I. világháború után a megalakuló Szerb–Horvát–Szlovén Királyság területe lett, kisebb hányada olasz területet képezett. A II. világháború után teljes egészében Jugoszlávia hatásköre alá tartozott. A XX. század végén Jugoszlávia felbomlásával Horvátország, illetve Szerbia és Montenegró (2006-tól önálló Montenegró) területét tette ki. A németek mára már szinte teljesen eltűntek.

6.9. Dél-Tirol (Südtirol)

A németek lakta dél-tiroli terület Olaszország Trentino-Alto Adige tartományával egyezik meg. Itália északi részén, a Dolomitok kellős közepén fekszik, északról Ausztriával határos. Legnépesebb városa a dél-tiroli németiség központja, Bolzano (Bozen, 104 ezer fő).

Az első telepések Tirolban több ezer évvel időszámításunk kezdete előtt megjelentek. A terület birtokosaként először a római hódítókat említhetjük meg. A rétoromán nyelvet már az akkoriban itt élő népek is beszélték. A Római Birodalom gyengülésével Tirol a keleti gótok kezére került. Habsburg uralom alá egy örökösödési szerződés értelmében 1363-ban került. Dél-Tirol területe később az Osztrák–Magyar Monarchia birtoka volt, amely Tirol Hercegesített Grófság tartományának a déli részét képezte. Ez is bizonyítja a németek nagy számban való előfordulását már a XIV. század idején. Az 1800-as évek elején Napóleon csapatai Tirol területét is elérték és a francia uralkodó birtokát képezte. Az I. világháborút követő saint-germaini béke nyomán került olasz kézre. Tirol tartománynak a Brenner-hágótól délre lévő része az olaszokhoz került, az északi terület pedig Tirol néven Ausztria egyik szövetségi tartománya maradt. Ezzel megkezdődött a tartomány olaszosítása. A II. világháború után az osztrákok szerették volna visszakapni a dél-tiroli területet, de nem jártak sikerrel. A cél a német ajkúak háttérbe szorítása volt. Ez a próbálkozás végül nem járt sikerrel, olyannyira, hogy a dél-tiroli németiség kérdése az ENSZ napirendjén is előkerült. A '70-es években Trentino-Alto Adige tartományban a németek autonómiát kaptak, ahol a német hivatalos nyelv lett.

A németiség ezen a vidéken igen korán többségbe került, utánuk a legnagyobb számban az olaszok voltak. A XIX-XX. század fordulóján ezen a 13 ezer km²-nyi területen több mint 200 ezer német élt. A világháborúkat követő határváltozások hatására a németiség száma alig változott, meglepő módon számuk nem csökkent. Jelenleg a tartományban élő 1 millió fő körülbelül egyharmada német anyanyelvű. A tartomány székhelyén, Bozenben ugyanilyen arányban 30 ezer német él.

6.10. Elzász–Lotaringia (Elsass-Lothringen)

Elzász és Lotaringia két észak(kelet)-franciaországi régió, amelyek Németországgal a történelem folyamán igen szoros kapcsolatban álltak. Elzász a Vogézek és a Rajna folyása között fekszik. Lotaringia tartományt a Moselle, a Meuse folyó, illetve a Vogézek nyugati oldala veszi körül (*HAJDÚ–MOHAROS 1988 [pp. 57-58.]*). Együtt Franciaország határain belül élő német kisebbség centrumát alkotják. Legnépesebb városa Elzász régió székhelye, Strasbourg (Strassburg, 273 ezer fő).

Időszámításunk kezdetekor római terület volt. A Római Birodalom meggyengülésekor a germán eredetű alemannok kezére jutott. Így lett már a XII. század során a Német–Római Birodalom része. A XVII. század folyamán francia területté vált. A francia fennhatóság azonban viszonylag rövid ideig tartott. Ettől kezdve egyik ország sem tudta állandósítani saját területként, csak hosszabb-rövidebb ideig tudhatták magukénak. 1870-ben Elzász–Lotaringiát, a porosz-francia háborúban a napóleoni csapatokat leverve a németek szerezték meg. A második Német Birodalom közigazgatási egysége lett. A következő változást az I. világháborút követő béketárgyalások hozták, amikor is Elászt a franciák kapták meg. A németiség száma ennek ellenére stagnált (1,3 millió fő). A harmadik Német Birodalom, 1940-ben elfoglalta, de a II. világháború végétől újra francia terület lett.

Az 1800-as évek végén ezen a területen 1,5 millió német élt. A két világháború közötti időszakban a németiség száma számottevően nem változott. Elzász–Lotaringiában napjainkban mintegy 1,2 millió német él. Ők a német nyelv egyik változatát (alsó-alemann) beszélik, ami elismert regionális nyelvnek számít. Jelenleg a lakosság 25%-ának ez az anyanyelve. Azonban ezt a francia nyelv az utóbbi évszázadban jelentős mértékben váltotta fel. Amíg a XIX. század végén a franciát a lakosság 15%-a preferálta, addig ma már 67%-ra nőtt ez a szám.

6.11. Erdély (Siebenbürgen)

A Kárpát-medence keleti részén, a Keleti- és Déli-Kárpátok belső előterében fekszik. Fontosabb természetföldrajzi tája az Erdélyi-medence, az Erdélyi-középhegység és az azt körülölelő hegységkeret (*HAJDÚ–MOHAROS 1988 [p. 125.]*). Ma Románia nyugati, középső területét jelenti. Beszterce-Naszód, Maros, Hargita, Hunyad, Kovászna, Kolozs, Brassó, Szeben és Fehér megye területén fekszik. Legnagyobb városa Kolozsvár (Klausenburg, 306 ezer fő).

Kezdetben a szkíták, illetve a kelták, később ezen a vidéken a dákok éltek. A II-III. században az akkori nagyhatalom, a Római Birodalom hódította meg. A római közigazgatásba Dacia néven került be. A rómaiak 271-ben, a gótok megjelenésével veszítették el uralmukat. A következő évtizedekben, Erdélyben az arra vándorló népek telepedtek (gótok, hunok, gepidák, vandálok) le. A magyarság a honfoglalás korában jelent meg, attól kezdve ők számítottak a terület tulajdonosának. 1003-tól kezdődően volt a Magyar Királyság része. Erdélybe II. Géza uralkodása idején kerültek az első német ajkúak – a szászok. Alsó-Szászországból, valamint a Rajna és Mosel folyók vidékéről lettek betelepítve. A török hódítások következményeként szétesett a Magyar Királyság. Erdély területe a Török Birodalom vazallus államaként Erdélyi Fejedelemség néven működött tovább. A szultánnak éves adót kellett fizetni. Az első erdélyi fejedelemnek János Zsigmondot választották. Erdély virágkora a XVII. századra, Bethlen Gábor uralkodásának idejére tehető. Erdélyt a karlócai béke (1699) során az osztrákok visszaszerezték és a Habsburg Birodalomhoz csatolták, de közigazgatásilag továbbra is külön állt. 1867-ben az osztrák-magyar kiegyezés során Magyarország része lett. Az I. világháború után Erdély teljes területét Romániához csatolták. A második bécsi döntés értelmében (1940. augusztus 3.) Erdély északi részét Magyarországnak ítélték. 1947-ben a II. világháborút követően Észak-Erdélyt visszakapta Románia. Azóta az egész erdélyi terület román hatáskör alá tartozik.

Az első német csoport Géza uralkodása idején lett betelepítve, majd II. András 1224-ben autonómiát adott nekik, tovább segítve ezzel is a német ajkúak betelepődését (*VON REDEN 1989 [p. 50.]*). Az 1700-as években történt felmérés szerint Erdély lakosságának a 19%-a német volt. A legnagyobb számban a magyarok (47%) és a románok (34%) voltak. A román vonal a XVI-XVIII. század során erősödött. Az 1910-es népszámlálás idején Erdélyben 250-300 ezer német élt. Az trianoni béke folytán a lakosság összetétele jelentős változásokon ment keresztül. A magyarok és a németek közül voltak, akik már ekkor otthagyták Erdélyt. Helyükre románokat telepítettek be. A

két világháború között 248 ezer német maradt. Az 1940-es évek végétől ezt a területet erőteljes emigráció jellemezte, a németek száma jócskán lecsökkent, a magyarok közül is sokan kényszerültek a határ túl oldalára költözni. Jelenleg Erdélyben 50 ezer német anyanyelvű él (1%), mellettük a magyarság 20%-kal a legnagyobb kisebbséget alkotja (<http://www.hotnews.ro/stiri-esential-11436960-harta-interactiva-cum-schimbati-ierarhia-marilor-orase-din-tara-mai-ramas-doar-doua-orase-provincie-populatia-pestes-300-000-locuitori.htm>).

6.12. Galícia (Galizien)

A Kárpátok külső előterében fekvő történelmi tartomány neve, amelynek nyugati része ma Lengyelországhoz, keleti része pedig Ukrajnához tartozik (*HAJDÚ–MOHAROS 1988 [pp. 104-105]*). A magyarban szokás még Halicsnak vagy Gácsországnak is nevezni. Legnépesebb és legfontosabb városa az egykori lengyel főváros, Krakkó (Krakau, 760 ezer fő). Az ukrán oldalon említést érdemel Illyvó (Lemberg, 755 ezer fő) városa, amely a Monarchia idejében Galícia székhelyét képezte.

Kezdetekben a Kijevi Rusz területét képezte, majd Lengyelország része lett. Eközben a török hódítók kétszer is elfoglalták. 1772-ben, Lengyelország első felosztásakor Galícia keleti vidéke Ausztriához kerül. A harmadik felosztáskor, 1795-ben pedig a nyugati területe is osztrák örökös tartomány lett. Az Osztrák–Magyar Monarchia korában Galícia és Lodóméria Királyság annak részét képezte. Krakkó és környéke 1809-1815-ig a Varsói Nagyhercegséghez tartozott, csak 1846-tól vált Galícia részévé. Galícia egyben a legnagyobb és legnépesebb osztrák államterületnek volt megfeleltethető. Területe közel 80 ezer km² volt és valamivel több, mint 8 millió fő élt ebben a tartományban. A németiség száma 90 ezer fő volt (*VON REDEN 1989 [p. 34.]*). Az I. világháború idejében több véres csata színhelyét képezte, az egymás ellen harcoló csapatok többször is ezen a területen ütköztek meg. Az I. világháború utáni béketárgyalások során Galícia nyugati részét az újra létrejövő Lengyelország kapta meg. Az 1921-es rigai béke értelmében teljes Galíciát Lengyelország kapta meg. Lengyelország határait a keleti oldalon a Curzon-vonal mentén húzták meg, ami nagyjából a mai határvonallal egyezik meg. A II. világháború kezdetekor Galícia német irányítás alatt állt. Lengyelország összeomlott, német és szovjet csapatok osztoztak rajta. Az újjáalakuló Lengyelország Galícia nyugati, míg Szovjetunió a keleti területét kapta meg. A háborúk befejeztével a lengyel-szovjet határt újra a Curzon-vonal mentén állapították meg. A Szovjetunió felbomlásával, 1991-től kezdve Galícia keleti területe az önálló Ukrajna részévé vált.

A lakosság összetételét tekintve a lengyelek és az ukránok voltak döntő többségben. Lakosságának csupán 1,2%-a volt német a XX. század elején. Ez 90 ezer főt jelentett. A tartomány elszakadása a német nyelvű területektől további csökkenést idézett elő. Jelenleg továbbra is a lengyelek és az ukránok vannak döntő többségben (*VON REDEN 1989 [p. 34.]*).

6.13. Gorizia (Görz)

Az egykori osztrák örökös tartomány a Júliai-Alpok déli oldalán, az I. világháborúból ismert Isonzó folyó völgyében található (*HAJDÚ–MOHAROS 1988 [p. 142.]*). Jelen állapotok szerint Északkelet-Olaszország és Szlovénia nyugati részén helyezkedik el. A Gorizia nevű tartomány székhelye az olasz-szlovén határ olasz oldalán fekvő Gorizia (Görz) városa, amelyet 36 ezren lagnak. A szlovén oldalon a legnépesebb települése Postojna (Adelsberg, 16 ezer fő).

A középkor elején a Római Birodalom része volt. A XVI. századtól kezdődően a Habsburg Birodalom részét képezte. Napóleon a XIX. századi hódításai során megszerezte az Illír tartományok tagjaként egy rövid időre. Nem sokkal később újra osztrák föld lett. 1849-től az Osztrák–Illír Tengermellék nevű közigazgatási egység egyik elemét alkotta, Isztriával és Trieszttel karöltve. Gorizia vidékét az I. világháború után Olaszország kapta meg. A II. világháború idején újra a német nép irányítása alá került, tekintve, hogy a harmadik Német Birodalomhoz tartozott. A német vereség hatására visszakerült Olaszországhoz, de a keleti régiókat a megalakuló Jugoszláviának ítélték. Ezzel Gorizia város esetében Berlinhez hasonló állapot jött létre. A nyugati oldal az egyik, a keleti rész egy másik nemzet irányítása alá került. Szlovénia függetlenedésével, 1991-től Gorizia tartomány keleti része szlovén területté vált.

Az 1910-es népszámlálás szerint Goriziában 4500 német lakott. Ezzel a teljes lakosság 2%-át tették ki (*VON REDEN 1989 [p. 30.]*). Túlnyomó többségben a szlovén és az olasz nemzetiségűek voltak. Jelenleg továbbra is a szlovén és az olasz nép lakja döntő többségében Gorizia táját. A németség aránya csökkent.

6.14. Isztria (Istrien)

Az Isztriai-félsziget a Júliai-Alpoktól délre az Adriai-tengerbe nyúlik be. A jelenlegi közigazgatási felosztás alapján a horvát-szlovén határ osztja két részre. Nagyobbik déli fele Horvátország, kisebbik északi területe Szlovénia fennhatósága alatt áll. Legnépesebb városa a félsziget déli partján fekvő Póla (Polei, 62 ezer fő). Ez a Monarchia egykori hadikikötője volt. Koper (Gafers, 24 ezer fő) pedig a szlovén tengerpart legfontosabb városa, egyben Isztria északi részén lévő legnépesebb település.

Az Isztriai-félszigetnek az Adriai-tengertől távolabb eső részei már a középkorban Ausztria birtokában voltak. A Velencei Köztársaság megszűnésével, 1797-től kezdve a tengerparti sávja is a Habsburg Birodalom tartományává vált. Ez a terület Trieszttel és Goriziával kiegészülve alkotta az Osztrák–Magyar Monarchia egyik provinciáját (Osztrák–Illír Tenger mellék). A XIX. század elején – Napóleon hadjáratainak idején – átmenetileg francia fennhatóság alá került, Illír Királyság néven (*HAJDÚ–MOHAROS 1988 [p. 144.]*). Az I. világháborút követő béketárgyalások során az Isztriai-félszigetet Olaszországhoz csatolták. A II. világháború után már a megalakuló Jugoszlávia területét képezte Trieszt városának kivételével, ami olasz birtok maradt. A '90-es évek elején Jugoszlávia felbomlásával a szlovén-horvát határt a félsziget északi részén húzták meg.

A népesség összetételét tekintve Isztrián a legnagyobb számban a horvátok és az olaszok voltak. Az 1910-es népszámlálás idejében a németiség körülbelül 13 ezer fővel képviseltette magát (*VON REDEN 1989 [p. 30.]*). A német nemzetiségűek azóta eltűntek.

6.15. Kelet-Poroszország/Kalinyingrád (Ostpreussen/Königsberg)

A Balti-tenger partján, a Visztula felső folyásától keletre található. A mai Kalinyingrádi területen, Lengyelország északkeleti része, illetve Litvánia nyugati vidéke között fekszik. Legnépesebb városa Kalinyingrád (Königsberg, 420 ezer fő).

A területen kezdetben a lettekkel és a litvánokkal rokon óporosz nép lakott. A középkorban a Német Lovagrend hódította meg. A grünwaldi csatában (1410. július 25.) a lengyel-litván csapatok a Lovagrend ellen diadalmaskodtak. Egyes források szerint, közel 40 ezer halottal ez a középkor legvéresebb csatájának számított. A nyugati terület lengyel befolyás alá került. A keleti rész 1525-ig a Lovagrend birtoka maradt. Az őslakosokat a Német Lovagrend a XVI. századra kiirtotta, illetve kisebb részük a németség közé olvadt be. A XVII. századtól kezdve Porosz Hercegség, majd Porosz Királyság néven Európa egyik katonai nagyhatalmának számított. 1871-ben a második Német Birodalom már porosz irányítással jött létre (*HAJDÚ–MOHAROS 1988 [pp. 175-176.]*). 1772-ben, Lengyelország első felosztásakor a korábban elveszített nyugati területeit visszakapta. A Kelet-Poroszország elnevezés ekkor jelent meg. A központja Königsberg lett. A XVIII-XIX. század során további területekkel bővült. Kelet-Poroszországhoz csatolták Sziléziát, majd a német nyelvterület északi részét is. Mint már említettem a második Német Birodalom porosz irányítással jött létre. Az I. világháborúban a keleti front ezen a vidéken húzódott. Az újjáalakuló Lengyelország, illetve a lengyel korridor felállítása miatt Kelet-Poroszország a nyugati területektől elszakadva exklávé lett. 1923-ban az északi Memel-vidéket Litvániához csatolták. A két világháború között, 1938-ban Hitler nyomására a Memel-vidéket Litvánia visszaadta. A II. világháború után megszűnt Kelet-Poroszország. Északi részét a Szovjetunió kapta meg. A központja 1946-tól már Kalinyingrád (ez Königsberg városának az orosz neve). Ez a mostani oroszországi exklávé területtel egyezik meg. A nagyobb déli részét az ismét megalakuló Lengyelországnak ítélték.

A német nyelvűek Poroszország ezen részén nagy számban éltek. A II. világháborúban a szovjet csapatok elől a nyugati területekre több mint 2 millió ember menekült el. Kalinyingrád 300 ezer fős németségét kitelepítették. Manapság már nincsen német anyanyelvű lakosa.

6.16. Krajna (Krain)

Krajna területe részben a Júliai-Alpok, részben a Karszt vidékén húzódik. Északon a Karavankák – amelytől északra a Dráva folyó található – választja el Karintiától. A területén északnyugat-délkelet irányban a Száva folyik keresztül. Jelenleg Szlovénia nyugati országrészét képezi. Legnépesebb városa Ljubljana (Laibach, 280 ezer fő).

Területén először a szláv népek telepedtek le. Karintiával kiegészülve 1364-től a Habsburg Birodalom része. A későbbi Osztrák–Magyar Monarchia egyik tartományát képezte több évtizeden át Krajna Hercegség néven. Egészen a XX. század elejéig osztrák terület volt, amikor is a saint-germaini béketárgyalások során elcsatolták Ausztriától (*VON REDEN 1989 [p. 29.]*). Közben 1809 és 1813 között, az Illír Királyság részeként, a Napóleoni hódítások idején Franciaország birtoka volt. Az I. világháborút követően a létrejövő Szerb–Horvát–Szlovén Királyság területe lett. A szlovén területek központja, a Krajna középső vidékén fekvő Ljubljana lett. A II. világháború során, a '40-es évek elején az aktuális erőkhöz igazodva előbb olasz, majd német irányítás alatt állt. Később egészen 1991-ig (1981-ig Titonak az irányításával) Jugoszlávia nyugati, olasz és osztrák határ menti részét tette ki. Szlovénia függetlenedésével már az önálló ország területét képezi.

A lakosság összetételét tekintve Krajnát mindig is erős szlovén fölény jellemezte. Az 1910-es népszámlálás szerint a német kisebbség 5-6%-ot tett ki. A 490 ezres szlovén többség mellett 28 ezer német ajkú élt ezen a vidéken. Ma is hasonló nagyságrendben élnek a szlovénok és a más nemzetrészek.

6.17. Liechtenstein

A Felső-Rajna völgyében, Svájc és Vorarlberg tartomány között található (*HAJDÚ–MOHAROS 1988 [p. 65.]*). Jelenleg önálló hercegséget alkot. Legnépesebb városa Schaan (5900 fő). Fővárosa Vaduz.

Időszámításunk előtt a XV. században a rómaiak hódították meg. A Nyugat–Római Birodalom összeomlásával a németek vették birtokukba. Az második évezred elején a bregenzi gróf kezére került. A terület magja a XIV. században alakult Vaduzi Grófság volt. Jelenlegi határai már a XV. század során kialakultak. Területén az első önálló államot (Liechtensteini Fejedelemség) 1719-ben VI. Károly német-római császár hozta létre, a Német–Római Birodalom részeként. Az első Német Birodalom 1806-os felbomlásával előbb a Rajnai Szövetségnek, majd a Német Szövetségnek is tagja lett. 1866-tól teljesen független államként funkcionált. Földrajzi elhelyezkedése okán az Osztrák–Magyar Monarchiához fűzte szoros kapcsolat. Később a hasonló utat bejárt, szintén semleges Svájchoz közeledett, akivel vámunióba lépett.

A német számít hivatalos nyelvnek. A liechtensteiniek nyelve az alemann dialektushoz áll a legközelebb. Az országban 37 ezer fő él. Ebből a helyi lakosok száma a német ajkú külföldiekkel (svájci, osztrák, német) együtt 32 ezer fő. Az utóbbi évszázadban a betelepültek száma jócskán megnőtt, köszönhetően a kedvező adózási feltételeknek (*wikipedia*).

6.18. Luxemburg

Az Ardennek és az Eiffel-hegység vonulata mentén fekszik. Nyugati része Belgium egyik tartományát képezi, keleti oldala pedig az önálló Luxemburgi Nagyhercegség (*HAJDÚ-MOHAROS 1988 [p. 68.]*). A miniállam Franciaországgal, Belgiummal és Németországgal határos. Legnagyobb városa, a főváros, Luxembourg (90 ezer fő).

Az első évezred vége előtt Ardennek grófja a székhelyét ezen a területen alakította ki. A XIV. század közepén a német-római császár a testvérét Luxemburg harcegévé nevezte ki. A következő században Luxemburg a burgundiak hatalmába került. Ezzel, és az utána következő időszakokkal egy hosszabb éra jött létre, amikor nem német fennhatóság alatt állt. 1506-ban a terület a spanyol Habsburg ágra szállt át, miután a család a burgundiaktól örökölte. 1659-ben a pireneusi béke során a déli territórium francia kézre került, majd az északi részét a gall csapatok fegyverrel elfoglalták. Nem sokkal később spanyol és francia közös megegyezés alapján az erőszakkal elfoglalt területeket a spanyol uralkodó visszakapta. 1815-ben Luxemburg önálló állammá lett. A nyugati oldal ebben az időben lett belga tartomány, ezzel létrejött a mai határvonal. A XIX. században megalakult Német Szövetségnek a tagja volt. III. Napóleon meg akarta szerezni Luxemburgot, ezért nagy mennyiségű pénz kínált, de ezt több nagyhatalom ellenezte. A vége az lett, hogy Luxemburg örökös semlegességet kapott és területén demilitarizált zónát hoztak létre. Az I. világháború elején német csapatok szállták meg, később a II. világháborúban is ugyanez lett a sorsa. Az Európai Szén-és Acélközösség, majd az Európai Gazdasági Közösség alapító tagja volt.

A lakosság összetételét tekintve igen nagy a külföldiek aránya (43%), talán ezért is van az országnak három hivatalos nyelve (luxemburgi, német, francia). A luxemburgi népcsoport (300 ezer fő) a német egyik dialektusát, a luxemburgi nyelvet beszéli. Ez leginkább az alnémet nyelvjáráshoz áll a legközelebb, valamint hasonlít az erdélyi szászok nyelvéhez. A luxemburgiak a kelta és a frank nép leszármazottai. A németiség 12 ezer fővel képviselteti magát (*wikipedia*).

6.19. Memel-vidék (Memelgebiet)

A Memel-vidéket a Balti-tenger partján fekvő Memel város és annak környéke jelenti. Jelenleg Litvániához tartozik. Memel (Klaipėda) városában 200 ezren laknak.

A középkor folyamán a Német Lovagrend területének számított. Memel városát 1252-ben alapították meg. Ebben az időben a lengyel-litván csapatok a Lovagrenddel harcoltak a terület megszerzéséért. Memel, a Balti-tenger fagymentes kikötőjeként számos nép érdeklődését felkeltette. A lengyeleken, litvánokon, poroszokon kívül a svéd csapatok is eljutottak ide. A XVII. századtól a Porosz Királyság északi része volt. A XVIII. században Kelet-Poroszország irányítása alá tartozott, annak is az északi részét jelentette. Rövid ideig Kelet-Poroszország fővárosa Memel volt. Az I. világháború végéig német nyelvterületnek számított. A Memel-vidéket 1923-ban Litvániához csatolták, a német területektől elszakítva. 1939-ben a Német Birodalom Hitlernek köszönhetően a Memel-vidéket visszakapta. A nyugati területektől elszakadva Kelet-Poroszország északi részeként exklávétt alkotott. A II. világháború után végérvényesen Litvániához csatolták. Litvánia 1991-ben nyerte el a függetlenségét, azelőtt a Szovjetunió egyik tagköztársasága volt.

A Német Lovagrend megjelenése óta a német nyelvűek területének számított. A németség igen korán többségbe került. Az I. világháború kezdetekor a németek és a litvánok 70%-30% arányban voltak jelen. A németség 115 ezer fővel képviseltette magát. A két világháború közötti időszakban ez az arány a litvánok irányába kezdett billenni. A II. világháború idejében a Memel-vidéken 100 ezer német ajkú élt. 1944-45 folyamán a németség teljes egésze kitelepült a Memel-vidékről. Azóta a litvánok és részben az orosz nemzetiségűek vannak jelen (<http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/klaipeida/>).

6.20. Morvaország (Mähren)

A Morva-medencében, a Cseh–Morva-dombvidék, a Szudéták déli része és a Kárpátok vonulata között elterülő történelmi tartomány (*HAJDÚ–MOHAROS 1988 [p. 116.]*). A mai Csehország keleti, délkeleti felén helyezkedik el. Legnépesebb városa Berény (Brünn, 405 ezer fő).

A szláv vonal a VI. században erősödött, az ide érkező szláv csoportok hatására, akiket a Morva folyó közelsége miatt morváknak neveztek el. A VIII. században jött létre ezen a területen a Morva Fejedelemség. A Nagymorva Birodalom 833-ban alakult meg. A legnagyobb uralkodójuk, I. Svatopluk halála (895) után a morva területek elvesztették önállóságukat. A cseh Přemysl dinasztia tulajdona lett. A dinasztia kihalásával, 1310-től a Luxemburgiak birtokát képezte, majd 1437-től a Habsburg-ház kezébe kerültek a cseh és a morva birtokok. Hunyadi Mátyás Morvaországot 1469-ben hódította meg. 1490-ben a morva és a cseh területek egyesültek. A cseh területek közvetlen részeként 1526-tól kezdődően Morva Őrgrófság néven a Habsburg Birodalom örökös tartománya volt. Az I. világháború után a megalakuló Csehszlovákia egyik régióját tette ki. A békés német expanzió idejében Cseh–Morva Protektorátusként német megszállás alá került, miután Csehszlovákia felbomlott. Csak a II. világháború után vált ismét csehszlovák területté. Két kerületre, Észak- és Dél-Morvaország osztható fel. Az 1993-as cseh és szlovák függetlenedés óta az önálló Csehországhoz tartozik.

A XX. század elején a lakosság 27,4%-a németnek vallotta magát. Morvaországban összesen 720 ezer német anyanyelvű élt, akik az északi (Cseh-Szilézia) és a déli határ mentén értek el többséget (*VON REDEN 1989 [p. 33.]*). A németség a cseh – és morva – nemzet után a második legnagyobb számban élt ebben a régióban. Az I. világháború után bekövetkezett határváltozások miatt a németség száma 580 ezerre csökkent. A nagy változást 1945 hozta meg, amikor a bűnösnek kikiáltott német nemzetiségűeket kitelepítették. Jelenleg Csehország egészét tekintve a németség száma 200 ezer körül mozog.

6.21. Moson (Wieselburg)

Moson vármegye lényegében a Lajta-hegységtől keletre a Kisalföld területén húzódott. Ebben a régióban több nagyobb folyó is található. A Duna mindezek közül kiemelkedik. A vízfelületeknél tartva még a Fertő tavat említeném meg. Jelenleg Győr–Moson–Sopron megye északnyugati részét képezi. Ausztriával és Szlovákiával is határos. Legnépesebb városa Mosonmagyaróvár (Wieselburg-Ungarisch Altenburg, 32 ezer fő).

Több évszázadon keresztül a Magyar Királyság északnyugati vármegyéjét jelentette. A székhelye Moson, majd Magyaróvár volt. A két települést 1939-ben vonták össze (*HAJDÚ–MOHAROS 1988 [p. 33.]*). Moson végig magyar nyelvű területhez tartozott. Az I. világháború után csak keleti fele maradt Magyarországon. A nyugati oldal Ausztriáé, kisebb északi területe Csehszlovákia része lett. 1947-ben a Győr–Moson megyében található Oroszvárt, Horvátjárfalut és Dunacsúnt Csehszlovákiához kapcsolták a pozsonyi hídfő részeként. 1950-ben Sopron megyét is hozzákapcsolták, a ma is használatos megyenév 1990-ben lett hivatalos.

A németek (Heidebauerok) a XIV. században lettek betelepítve. Az 1910-es népszámlálás idejében a magyar többség mellett a németség száma 33 ezer fő (35%) volt. Jelenleg már csak pár száz német él ezen a területen (<http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kotetek/04/tartalom.html>).

6.22. Poznan (Posen)

Posen városa a Lengyel-alföldön a Warta folyó partján fekszik. Jelenleg Lengyelország ötödik legnépesebb városa (552 ezer fő), egyben a 16 lengyel vajdaság közül a Nagy-Lengyelországi vajdaság székhelye.

Kezdetben a lengyel nép akarata érvényesült és tulajdonképpen csak a XVIII. század végén lett porosz terület, illetve az I. világháború előtt a Német Birodalom része. A középkorban Nagy-Lengyelország fővárosa volt. A XVIII. század végéig képezte a lengyel terület részét. Ekkor, 1793-ban Lengyelország második felosztásakor a poroszok kapták meg. Napóleon császár hódításakor a poroszokat sikerült kiűzni. 1807-ben a létrejövő Varsói Nagyhercegség része lett. Nem sokkal később Poznan újra porosz fennhatóság alá került. 1871-ben a német nyelvű területek egyesítésekor a második Német Birodalom területe lett. A német szempontból vesztes I. világháború után a megalakuló Lengyelországhoz csatolták. A II. világháború során Lengyelország újra felbomlott. Keleti része szovjet terület lett, míg a nyugati oldal német irányítás alá került. A II. világháborút követő döntések nyomán újra Lengyelország része lett.

Poroszország részeként a XVIII. század végén lett a német anyanyelvű területek része. A XX. század elején a németiség több tízezres nagyságrendben voltak jelen. A két világháború között 200 ezer német lakott Poznan városában és annak környékén. Azóta a számuk jelentősen csökkent (*wikipedia*).

6.23. Pozsony (Pressburg)

Pozsony a Duna mentén fekszik, északról a Kis-Kárpátokkal, délnyugatról a Csalóközzel határos. Jelenleg Szlovákia fővárosa, egyben legnépesebb városa (411 ezer fő) is.

A honfoglalás után, 907-ben a pozsonyi csatában a németek ellen a magyar csapatok győzedelmeskedtek. Ezzel a német csapatok az Enns folyóig vonultak vissza, amely a német nyelvterület határát jelentette a következő évtizedekben. Az ezt követő időszakban a magyaroknak többször is meg kellett védeni az ellenséges csapatok ellen. A XI. században Pozsony vármegye székhelye lett. Az első német csoport a XII. században érkezett. Ők főleg svábok voltak. 1526-tól egészen 1848-ig a Magyar Királyság fővárosának számított. A török hódítások miatt kapott nagyobb szerepet, mivel ez távolabb esett a háborúk sújtotta övezettől. A magyar királyokat itt koronázták meg, emellett XVI. századtól az országgyűlés is többször Pozsonyban gyűlt össze. A XIX. század elején Napóleon csapatai elfoglalták. Az I. világháború után a megalakuló Csehszlovákia területe lett. 1919-re Pozsony lesz Csehszlovákián belül Szlovákia fővárosa. A '20-30-as években a csehszlovák népek térnyerése jellemezte. Majd a II. világháború előtt nem sokkal Csehszlovákia felbomlásával a környező területek a harmadik Német Birodalomhoz kerültek. Pozsony viszont nem került német kézre, hanem Szlovákia részeként működött tovább. 1945-ben szovjet csapatok foglalták el, és a második Csehszlovákia része lett. Ez egészen 1993-ig tartott. Ekkor Szlovákia és Csehország különvált. Azóta a Felvidéken elterülő Szlovákia fővárosa.

A német ajkúak Pozsonyban először a XII. században jelentek meg. Ők a betelepítések révén kerültek ide. A Habsburg Birodalom lévén a németséggel szoros kapcsolatban állt. A XIX. században a lakosság 66%-a (31 ezer fő) volt német. Az I. világháború előtt ez az arány 42%-ra csökkent, de ennek ellenére számuk kicsit emelkedett (33 ezer fő). A második legnagyobb csoportot a magyarok alkották, 1910-re a számuk megegyezett a németség számával. A '20-30-as években a németek és a magyarok háttérbe szorultak, igaz a németek száma még mindig 33 ezer fő volt, de arányukat tekintve már csak 26%-ot adtak. A II. világháború végén a német és a magyar lakosságot kitelepítették. Manapság a szlovákok után a legnagyobb kisebbséget a magyarok alkotják. Jelenleg 1200 német él a városban.

6.24. Sopron (Ödenburg)

Az Ikva patak partján, a Sopron-hegység mellett a Fertő tótól délnyugatra fekszik. Győr–Moson–Sopron megyében az osztrák határhoz közel helyezkedik el. Lélekszáma 61 ezer fő.

A Római Birodalom idején egy Scarbantia nevű város állt a helyén. A rómaiak visszaszorulásával a várost szinte teljesen lerombolták. A korabeli források a XII. században már a Magyar Királyság fontos városaként említik. A XV. században a német–római császárnak lett elzálogosítva, amit később Hunyadi Mátyás szerzett vissza. A török hódítások korában a várost feldúlták, de nem került oszmán kézre. A XV-XVI. század során a magyar országgyűlés többször is itt székelt. A XVI. században Sopron vármegye székhelye lett. 1848-ban az osztrák csapatok megszállták. 1921-ben népszavazáson döntöttek a város hovatartozásáról. A lakosság nagyobb része Magyarországgal voksolt. Ekkor kapta meg 'a leghűségesebb város' nevet. A II. világháború végén, 1945-ben a szovjet csapatok szállták meg.

A németiséget a XVIII. század során telepítették be. A XIX-XX. század fordulóján Sopron városában és annak közvetlen közelében 90 ezer német lakott. Az 1921-es népszavazás folyamán Sopron még német többségű városnak számított. A II. világháború után a német lakosságot elűzték. Sopronban és környékén 700 német nemzetiségű él (<http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kotetek/04/tartalom.html>).

6.25. Szepesség (Zips)

A Magas-Tátra, a Gömör–Szepesi-érchegység, a Lőcsei-hegység és a Szepesi-Magura között elterülő medence, ami a Hernád és a Poprád folyó vidékét foglalja magába (*HAJDÚ–MOHAROS 1988 [p. 118.]*). A Kárpátok legmagasabb csúcsa (Gerlahfalvi-csúcs 2655 m) is ezen a területen található. Trianon óta csaknem teljes egészében Szlovákiához tartozik, kisebb északi része Lengyelország déli területén fekszik. Legnépesebb városa Poprád (Deutschendorf, 53 ezer fő).

A X. századtól a Magyar Királyság része. A németység a XII. században lett betelepítve. A Szepességet a tatárjárás idején, 1241-42-ben komoly veszteség érte. Sok települést elpusztítottak, és a lakosság nagy része is áldozatul esett. Emiatt újabb szász családokat telepítettek le. A második szász csoport, nyelvjárásukból következtetve Szilézia vidékéről érkezhetett. A Gömör–Szepesi-érchegység közelében 7 bányavárost (Gölnicbánya, Szomolok, Krompach, Svedlér, Stósz, Remete, Merény) a szászok alapítottak. Luxemburgi Zsigmond 13 várost pénzért cserébe a lengyel királynak, II. Jagelló Ulászlónak adott. Ezek a területek, 1772-ben Lengyelország első felosztásakor kerültek vissza. A XV. században a huszita mozgalom idején itt tartottak a legtovább a lázadások. 1918-ban a csehszlovák csapatok elfoglalták. A területet a megalakuló Csehszlovákia kapta meg. Az északi része Lengyelországhoz került. 1938-ban Csehszlovákia felosztásakor a Szepesség a német bábálland Szlovákia része lett. A II. világháború végén újra Csehszlovákiához került.

Az első német ajkúak a XII-XIII. század során lettek betelepítve. Az első szász csoport a Rajna vidékéről III. Béla király uralkodásának idején érkezett meg. Őket, cipszereknek hívták a Szepesség német Zips neve miatt. A tatárjárás után a lakosság száma megcsappant, ezért újabb szász családokat telepítettek le. A XIX. század végén a teljes lakosság 28%-a volt német. Ez 45 ezer főt jelentett. Az I. világháború kirobbanásakor 38 ezer szász lakott itt. Szepességet 50%-os többséggel a szlovákok lakták. A német anyanyelvű területektől elszakadva az arányuk lecsökkent. A II. világháború után kitelepítették őket. Szepesség területén jelenleg 1100 szász származású lakik (http://www.foruminst.sk/hu/11/telepulesek/4/1930_es_nepszamlalasi_adatok).

6.26. Szilézia (Schleisen)

Történelmi tartomány, Lengyelország délnyugati részén. Kis része Csehországba nyúlik át (Cseh-Szilézia). Az Odera közelében, a Német–Lengyel-síkság déli része mellett elterülő tájat délnyugaton a Szudéták, délen pedig a Kárpátok vonulata határolja (*HAJDÚ–MOHAROS 1988 [pp. 108-109.]*). Legfontosabb városa Boroszló (Breslau, 634 ezer fő).

A középkor elején lengyel birtok volt. A németek már ebben az időben is egy nagyobb csoportot alkottak. A XV. században Mátyás király birtoka lett, 1526-tól fogva pedig Csehországgal együtt a Habsburg Birodalom fennhatósága alatt állt. Az északi területek, a poroszok elleni vesztes háború következményeként 1742-től kezdve porosz kézre kerültek. A déli része Alsó-Sziléziával egyetemben – Osztrák-Szilézia néven – továbbra is az osztrákok tartománya volt, egészen az I. világháború végéig. A párizsi békét követően Osztrák-Szilézia nagy része Csehszlovákiához került, kisebb keleti része lengyelországi terület lett. A II. világháború idején Szilézia Németország területeit gyarapította. 1945 után Szilézia nagyobbik része újból Lengyelország részét képezte, a német-lengyel határvonalat nyugaton a Neisse folyó mentén állapították meg.

Az 1910-es népszámlálási adatok szerint Sziléziában több mint 300 ezer német élt. A teljes lakosságra nézve ez 43%-ot jelentett (*VON REDEN 1989 [p. 33.]*). Utánuk a lengyel és a cseh nemzet fordult elő a legnagyobb számban. Az Alsó-Szilézia régióban abszolút többséget alkottak a németek a XX. századra, míg Felső-Sziléziában szintén nagy számban éltek. Ennek az oka leginkább az, hogy Alsó-Szilézia egészen az I. világháború végéig kapcsolatban állt a Monarchiával. A német lakosságot a II. világháború után kitelepítették, így a német többség odalett.

6.27 Szudéta-vidék (Sudetenland)

Történelmi terület, ami a Cseh-medencétől északra, az Érchegység és Szudéták vonulatának magasságában található. A Szudéták ma Csehország és Lengyelország határán húzódik. Ebből kifolyólag a Szudéta-vidéket Lengyelország déli, Csehország északi és Németország keleti határvidéke adja. Legnépesebb városa a lengyel Wałbrzych (Waldenburg, 127 ezer fő) és a cseh Liberec (Reichenberg, 105 ezer fő).

Történelme nagyjából megegyezik a szomszédos Csehországgal. A Přemysl dinasztia kihalásával az I. világháborút lezáró békesorozatig a Német Birodalom része volt. Az 1919-es versailles-i békeszerződés nyomán csatolták el a német nyelvű területektől, és az első Csehszlovákia területe lett. 1938-as müncheni egyezmény során a Német Birodalomhoz került. A II. világháború után a megalakuló Csehszlovákia területe lett.

Az I. világháború után a Szudéta-vidék elcsatolása miatt közel 3 millió német anyanyelvű került Csehszlovákia határain belülre. A II. világháború után a németiséget kitelepítették. Ekkor 2,5 millió német ajkú költözött a határ túloldalára.

6.28. Tolna–Baranya (Schwäbische-Türkey)

Tolna vármegye a Dunától nyugatra, a Balatontól délkeletre a Dunántúli-dombság területén feküdt. Baranya vármegye a Balatontól délkeletre volt. Területén a Mecsek és a Villányi-hegység húzódik. Jelenleg a dél-dunántúli régióban két (Tolna, Baranya) megye osztozik rajta. Tolna megye legnépesebb városa és egyben a megyeszékhelye Szekszárd (Sechshard, 34 ezer fő). Baranya legnagyobb városa Pécs (Fünfkirchen, 157 ezer fő).

Szent István vármegyét hozott létre, amely délen a Dráván is átnyúlt. A középkor folyamán a Magyar Királyság birtoka volt. A XVI. században a török hódítók foglalták el, ekkor közigazgatásilag a Mohácsi szandzsákhöz tartozott. Több, mint 150 éves török uralom után, 1689-ben szabadult fel. A Habsburg Birodalom vette irányítása alá. A német lakosság a XVIII. században települt be. Az I. világháború után egy része, a Drávaköz a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság birtokává vált. 1941 és 1945 között az elcsatolt déli rész visszakerült Magyarországhoz. Ellenben a II. világháború után már újra Jugoszlávia területét képezte.

Tolnát Krisztus előtt kelta népek hódították meg. Időszámításunk kezdetén a kelták után a rómaiak irányítása alá került. A Római Birodalom hanyatlásával a magyarok hódították meg. Tolna a török hódoltság kivételével végig magyar terület volt. A vármegyrendszer Szent István király idejében alakult meg. A török csapatok a XVI. században elfoglalták. A háborúk során a népesség nagy része elmenekült, Tolna elnéptelenedett. A Habsburg uralkodók nagy hangsúlyt fektettek az elnéptelenedett területek benépesítésére. Ezt Mária Terézia idején törvényben határozták meg. Nagyobb számban a svábok kerültek ide.

Baranyában az 1880-as népszámlálás idején 97 ezer, míg 1910-ben már 112 ezer német ajkú élt. A vármegye lakosságának 32-33%-a. Tolnában, ebben az időben 80 ezer német élt (32%). A trianoni Magyarországnak a legnagyobb egybefüggő német lakta vidéke, amelyet a XVIII. századtól Schwäbische-Türkey néven illetnek. A két világháború között számuk számottevő mértékben nem változott. A németiség maximális száma Tolna–Baranyában 200 ezer fő volt. A '70-es években még mindig 100 ezer német anyanyelvű volt jelen. Jelenleg a számuk 20-22 ezer fő környékén mozog (<http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kotetek/04/tartalom.html>).

6.29. Trieszt (Triest)

Az Adriai-tenger északkeleti partján lévő település, az Isztriai-félszigettől északra található. Jelenleg Olaszországhoz tartozik. A Friuli-Venezia Giulia nevű olasz régió székhelye, 230 ezer lakosa van.

Időszámításunk kezdetekor a virágzó Római Birodalom területe volt. Az I. században, Octavianus császár uralkodásakor élte virágkorát. A III. században a Nagy Károly vezette Frank Birodalom irányítása alá került. A XII. században a régió egyik vezető hatalma, a Velencei Köztársaság küzdött Triesztért és az Adriai-tenger partvidékéért. Végül a XIV. század közepére sikerült a velencei dózsénak elfoglalni. Mindezek ellenére 1382-től kezdődően egészen az I. világháború végéig a Habsburg Birodalom részét képezte. Trieszt az Osztrák–Illír Tengermellék központja volt. A birodalom fontos adriai kikötőjének számított, egyben ez volt a későbbi Monarchia hadikikötője is. A napóleoni háborúk során, a XVIII. és a XIX. században, több ízben is francia kézre került Trieszt városa, de utána mindig sikerült visszaszerezni az osztrákoknak. 1918-ban, az I. világháborúban győztes Olaszországhoz került. A II. világháború idején rövid időre német csapatok szállták meg, majd az újra megalakuló Jugoszlávia magáénak követelte. 1945-ben két részre osztották Trieszt környékét, a jugoszláv, valamint az olasz csapatok osztoztak rajta. A város mellett húzódó olasz-jugoszláv határ kérdése nagy vitát váltott ki. A város 1954-től Olaszország területét képezi a mind mai napig.

Földrajzi fekvése és területi elhelyezkedése okán a népesség összetétele igen változatos volt. Döntő többségben az olasz nemzetiségűek voltak, őket követték a szlovének, a németek, a horvátok, a szerbek, sőt még a görögök és az örmények is feltűntek Triesztben. A németek száma a XIX. század végére megközelítette a 12 ezer főt. Ez a teljes lakosságra levetítve 1-2% körül mozgott (*VON REDEN 1989 [pp. 30-32.]*). A Monarchiától való elszakadással, a többségében olaszok és szlovének lakta területen a német anyanyelvűek száma csökkenésnek indult.

Földtudományi szempontból még annyit érdemes megemlíteni, hogy az Adriai-tengertől mérendő magasságok esetén használatos mérce a trieszti Molo Sartorio kikötőjében található.

6.30. Turóc és Bars (Turz, Bersenburg)

A korábbi Turóc vármegye a Turóci-medencében feküdt. A Kis-Fátra hegység tagjai nyugatról, a Nagy-Fátra vonulatai keletről ölelte körül. Fő folyói a Turóc és a Vág. Bars vármegye Turóc déli szomszédja volt. A területén többségében magasabb hegységek húzódnak, csak a déli fele fekszik alacsonyabban. Fő folyója a Garam. Jelenleg mindkettő Szlovákia középső vidékén fekszik, nagy északi déli kiterjedéssel, a lengyel határtól majdnem Magyarorszáig húzódik. Északon a lengyel határhoz, délen a magyar határhoz áll közel. Turóc legnagyobb városa Turócszentmárton (Sankt Martin, 57 ezer fő). Bars legnépesebb városa Léva (Lewenz, 35 ezer fő).

Legelőször a szláv népek telepedtek le. Az alacsonyabban fekvő déli területeket a magyarok korán benépesítették. Turóc és Bars a Magyar Királyság részét képezte. Az I. világháború után mindkét területet Csehszlovákiához csatolták. 1938. november 2-án az első bécsi döntés alkalmával többek között Bars megye déli részét Magyarország kapta meg. A II. világháború után ez a terület visszakerült a második Csehszlovákiához. Csehország és Szlovákia különválásával az önálló Szlovákia része.

Az első német csoport a Felvidékre a XII. század során lett betelepítve. A XX. század elején Turócban és Barsban 28 ezer német anyanyelvű élt. Bars megyében a lakosság 35%-a volt német, míg Turócban a 20%-a. A '30-40-es évekre ez a szám lecsökkent. Ekkor 16 ezer német lakott itt (http://www.foruminst.sk/hu/11/telepulesek/4/1930_es_nepszamlalasi_adatok).

6.31. Vas (Eisenburg)

Természetföldrajzilag igen változatos képet mutat. Területén a Kemenesalja, a Kemeneshát, az Őrség, a Vasi-Hegyhát, a Kőszegi-hegység, a Vendvidék és részben a Kisalföld található (*HAJDÚ–MOHAROS 1988 [p. 39.]*). Nyugati felén 800 m fölötti csúcsok húzódnak, míg a keleti oldala már a Kisalföld része. Jelenleg a nyugat-dunántúli régió egyik megyéjét jelenti. Ausztriával határos. A korábbi Vas vármegye nyugati része jelenleg Ausztriához tartozik, itt a Kelet-Alpok vonulata húzódik. Fő folyója a Rába. Legnagyobb városa Szombathely (Steinamanger, 79 ezer fő).

Szombathely Magyarország legrégebbi alapítású városa. A Római Birodalom korában a város mellett a Pannónia felé vezető Borostyánút vezetett. A latin neve Savaria (Sabaria) volt. A hunok megjelenésével a város hovatartozása kérdésessé vált. Az V. században Attila, hun király foglalta el. Az itáliai lakosság elmenekült, helyükre gótok és longobárdok érkeztek. 900 körül a keletről érkező magyar csapatok hódították el. A tatárjárás idején teljesen elpusztították az ellenséges csapatok. 1407-ben Szombathely városi rangot kapott. A XVI. században Vas vármegye székhelye Szombathely lett. A török hódítások korában a szultán csapatai egészen Szentgotthárdig nyomultak előre, de itt vereséget szenvedtek. A XVIII. században német telepések jelentek meg, a pestisjárványban meghalt lakosság pótlására. Ettől kezdve a német vonal erősödött, a magyar befolyás csökkent. A XIX. század elején Napóleon csapatai Szombathely városát elfoglalták. Az I. világháború után nyugati területét Ausztriához csatolták. A délnyugati része a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz került.

A vármegye lakossági összetétele a XIX. század végén meglehetősen változatos volt. Legnagyobb arányban a magyarok voltak, utánuk a németiség következett. Ők 32%-ot jelentettek, körülbelül 125 ezer fővel. A délnyugati Vendvidék lakói a szlovének voltak (12%), ami mind a mai napig a magyarországi szlovének centruma. Vas megyében jelenleg 1000-1100 német anyanyelvű él (<http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kotetek/04/tartalom.html>).

6.32. Volgai Német Köztársaság (die Deutsche Republik am Wolga)

A németek a Volgamenti-hátság és a Volgántúl régióba lette betelepítve. A XXI. században ez Oroszországnak a kazahsztáni határhoz közeli területét jelenti. Az autonóm terület központjának Engels (202 ezer fő, 2011) számított. A legnépesebb város jelenleg Szaratov (850 ezer fő).

A németység a XVIII. században (1762. július 22-i rendelet) II. Katalin cárnő uralkodása idején lett betelepítve a Volga folyó ezen szakasza mellé. 1918-ban a terület autonómiát kapott. 1924-től a Volgai Német Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaság nevet vette fel. A fővárosa Engels lett. A II. világháborúig a németység száma nőtt. 1941. augusztus 28-án, a kollektív bűnösség kimondása miatt kénytelenek voltak elhagyni a szovjet területeket. Ekkor a szomszédos kazah, kirgiz, tádzsik és szibériai területekre több százezer németet deportáltak. A köztársaságot 1945. szeptember 25-én számolták fel. 1955-ben visszakapták állampolgári jogaikat, majd 1964-ben rehabilitálják a német anyanyelvűeket, de visszatelepülésüket nem engedélyezték.

A XVIII. századtól 1939-ig a németység száma fokozatosan nőtt. Az I. világháború előtt a számuk meghaladta a 300 ezer főt. 1926-ban az 571 ezer fős köztársaság 66,4%-át (380 ezer fő) a németek tették ki. 1941-től kezdődően, a kitelepítések miatt a németység a szomszédos területekre települt át. Kazahsztánban a '80-as években közel 1 millió német anyanyelvű élt. Kirgíziába 100 ezer német költözött. Jelenleg Szaratov környékén csupán pár ezer német él (*PÁNDI 1995 [p. 74.]*).

7. A németiséghez kötődő földrajzi nevek szótára

<i>magyar név</i>	<i>német név</i>	<i>+ az adott területen beszélt hivatalos nyelven</i>		
Aargau	Aargau	Argovie (<i>francia</i>)	Argovia (<i>olasz</i>)	
Alsó-Ausztria	Niederösterreich	Niederösterreich (<i>német</i>)		
Alsó-Szászország	Niedersachsen	Niedersachsen		
Appenzell	Appenzell	Appenzell (<i>francia</i>)	Appenzello (<i>olasz</i>)	Appenzell (<i>rétoromán</i>)
Bácska (Bácság)	Batschka	Bačka (<i>szerb</i>)	Bačka (<i>horvát</i>)	
Baden-Württemberg	Baden-Württemberg	Baden-Württemberg		
Bajorország	Bayern	Bayern		
Bakony–Vértes	Bakonyerwald	Bakony–Vértes		
Bánság (Temesköz)	Banat	Banat (<i>szerb</i>)	Banat (<i>román</i>)	
Barcaság	Burzenland	Țara Bârsei (<i>román</i>)		
Bars	Bersenburg	Tekov (<i>szlovák</i>)		
Bázel	Basel	Bâle (<i>francia</i>)	Basilea (<i>olasz</i>)	Basilea (<i>rétoromán</i>)
Bécs	Wien	Wien		
Berény	Brünn	Brno (<i>cseh</i>)		
Berlin	Berlin	Berlin		
Bern	Bern	Berne (<i>francia</i>)	Berna (<i>olasz</i>)	
Beszterce	Bistritz	Bistrița (<i>román</i>)		
Bolzano	Bozen	Bolzano (<i>olasz</i>)		
Boroszló	Breslau	Wrocław (<i>lengyel</i>)		
Brandenburg	Brandenburg	Brandenburg		
Brassó	Kronstadt	Brașov (<i>román</i>)		
Bréma	Bremen	Bremen		
Buda-vidék	Ofener Land	Buda-vidék		
Bukovina	Bukowina	Bucovina (<i>román</i>)		
Csarnóca	Czernowitz	Csernyivci (<i>ukrán</i>)		
Csehország	Böhmen	Česko (<i>cseh</i>)		
Dalmácia	Dalmatien	Dalmacija (<i>horvát</i>)		
Dél-Tirol	Trentino-Südtirol	Trentino-Alto Adige (<i>olasz</i>)		
Elzász	Elsass	Alsace (<i>francia</i>)	Elsáss (<i>elzászi</i>)	

<i>magyar név</i>	<i>német név</i>	<i>+ az adott területen beszélt hivatalos nyelven</i>		
Engels	Kosakenstadt	Pokrovszk (<i>orosz</i>)		
Erdély	Siebenbürgen	Transilvania (<i>román</i>)		
Észak-Rajna–Vesztfália	Nordrhein-Westfalen	Nordrhein-Westfalen		
Felső-Ausztria	Oberösterreich	Oberösterreich		
Freiburg	Freiburg	Fribourg (<i>francia</i>)	Friburgo (<i>olasz</i>)	Friburg (<i>rétoromán</i>)
Galícia	Galizien	Galicji (<i>lengyel</i>)		
Glarus	Glarus	Glaris (<i>francia</i>)	Glarona (<i>olasz</i>)	Glaruna (<i>rétoromán</i>)
Gorizia	Görz	Gorica (<i>szlovén</i>)	Gorize (<i>friuli</i>)	
Graubünden	Graubünden	Grisons (<i>francia</i>)	Grigioni (<i>olasz</i>)	Grischun (<i>rétoromán</i>)
Hamburg	Hamburg	Hamburg		
Hessen	Hessen	Hessen		
Illyvó	Lemberg	Lviv (<i>ukrán</i>)		
Isztria	Istrien	Istra (<i>horvát</i>)	Istra (<i>szlovén</i>)	
Kalinyingrád (Királyhegye)	Königsberg	Kalinyingrad (<i>orosz</i>)		
Karintia	Kärnten	Kärnten		
Kolozsvár	Klausenburg	Cluj-Napoca (<i>román</i>)		
Koper	Gafers	Kopar (<i>szlovén</i>)		
Krajna	Krain	Krajina (<i>szlovén</i>)		
Krakkó	Krakau	Kraków (<i>lengyel</i>)		
Léva	Lewenz	Levice (<i>szlovák</i>)		
Liberec	Reichenburg	Liberec (<i>cseh</i>)		
Liechtenstein	Liechtenstein	Liachtashta (<i>alemann</i>)		
Ljubljana	Laibach	Ljubljana (<i>szlovén</i>)		
Lotaringia	Lothringen	Lorraine (<i>francia</i>)		
Luxemburg	Luxemburg	Luxembourg (<i>francia</i>)	Lëtzebuerg (<i>luxemburgi</i>)	
Luzern	Luzern	Lucerne (<i>francia</i>)	Lucerna (<i>olasz</i>)	
Mecklenburg-Elópomeránia	Mecklenburg-Vorpommern	Mecklenburg-Vorpommern	Pomorze (<i>lengyel</i>)	
Memel	Memel	Klaipėda (<i>litván</i>)		
Memel-vidék	Memelgebiet	Klaipėdos kraštas (<i>litván</i>)		

<i>magyar név</i>	<i>német név</i>	<i>+ az adott területen beszélt hivatalos nyelven</i>		
Morvaország	Mähren	Morava (<i>cseh</i>)		
Moson	Wieselburg	Moson		
Mosonmagyaróvár	Wieselburg- Ungarisch Altenburg	Mosonmagyaróvár		
Őrvidék	Burgenland	Burgenland		
Pécs	Fünfkirchen	Pécs		
Póla	Polei	Pula (<i>horvát</i>)		
Poprád	Deutschendorf	Poprad (<i>szlovák</i>)		
Postojna	Adelsberg	Postojna (<i>szlovén</i>)		
Poznan	Posen	Poznań (<i>lengyel</i>)		
Pozsony	Pressburg	Bratislava (<i>szlovák</i>)		
Prága	Prag	Praha (<i>cseh</i>)		
Rajna-vidék–Pfalz	Rheinland-Pfalz	Rheinland-Pfalz		
Saar-vidék	Saarland	Saarland		
Salzburg	Salzburg	Salzburg		
Schaffhausen	Schaffhausen	Schaffhouse (<i>francia</i>)	Sciaffusa (<i>olasz</i>)	Schaffusa (<i>rétoro- mán</i>)
Schleswig-Holstein	Schleswig- Holstein	Schleswig-Holstein	Slesvig- Holsten (<i>dán</i>)	
Schwyz	Schwyz	Schwyz (<i>francia</i>)	Svitto (<i>olasz</i>)	Sviz (<i>rétoro- mán</i>)
Solothurn	Solothurn	Soleure (<i>francia</i>)	Soletta (<i>olasz</i>)	Soloturn (<i>rétoro- mán</i>)
Sopron	Ödenburg	Sopron		
Stájerország	Steiermark	Steiermark		
Strasbourg	Strassburg	Strasbourg (<i>francia</i>)		
Szaratov	Saratow	Szaratov (<i>orosz</i>)		
Szász-Anhalt	Sachsen-Anhalt	Sachsen-Anhalt		
Szászország	Sachsen	Sachsen		
Szekszárd	Sechshard	Szekszárd		
Szentgál	Sankt Gallen	Saint-Gall (<i>francia</i>)	San Gallo (<i>olasz</i>)	Son Gagl (<i>rétoro- mán</i>)
Szepesség	Zips	Spiš (<i>szlovák</i>)		
Szilézia	Schleisen	Śląsk (<i>lengyel</i>)	Slezsko (<i>cseh</i>)	
Szombathely	Steinamanger	Szombathely		
Szpalató	Split	Split (<i>horvát</i>)		
Temesvár	Temeswar	Timișoara (<i>román</i>)		

<i>magyar név</i>	<i>német név</i>	<i>+ az adott területen beszélt hivatalos nyelven</i>		
Thurgau	Tuurgau	Thurgovie (francia)	Turgovia (olasz)	Turgovia (rétoro- mán)
Tirol	Tirol	Tirol		
Tolna–Baranya	Schwäbische- Türkey	Tolna–Baranya		
Trieszt	Triest	Trieste (olasz)	Trst (szlovén, horvát)	
Turóc	Turz	Turiec (szlovák)		
Turócszentmárton	Sankt Martin	Martin (szlovák)		
Tübingia	Thüringen	Thüringen		
Újvidék	Neusatz	Novi Sad (szerb)		
Unterwalden	Unterwalden	Unterwalden		
Uri	Uri	Uri (francia)	Uri (olasz)	Uri (rétoro- mán)
Vas	Eisenburg	Vas		
Veszprém	Wesprim/Weißb runn	Veszprém		
Volga-menti Német Köztársaság	die Deutsche Republik am Wolga			
Vorarlberg	Vorarlberg	Vorarlberg		
Walbrzych	Waldenburg	Wałbrzych (lengyel)		
Wallis	Wallis	Valais (francia)	Vallese (olasz)	Vallais (rétoro- mán)
Zug	Zoog	Zoug (francia)	Zugo (olasz)	Zug (rétoro- mán)
Zürich	Zürich	Zurich (francia)	Zurigo (olasz)	Zuritg (rétoro- mán)

2. táblázat: A németiséghez kötődő földrajzi nevek

Készítette: Teszák Tamás

8. Összegzés

Dolgozatomban az európai németiség elterjedését vizsgáltam – különösen a XX. század három különböző fázisában – eddigi tanulmányaim mellett, számos forrást felhasználva. A felsorolt németek lakta területeket az általam készített térképeken próbáltam szemléletesebbé tenni.

Szakedolgozatom írása közben, a források elemezgetésével rájöttem, hogy a németiségnek Európa különböző vidékein mekkora befolyása is volt. A középkorban a Német–Római Birodalom emelkedett ki, amely az első Német Birodalmat jelentette. A mai német nyelvterülethez viszonyítva jóval nagyobb volt a német ajkú lakosság által lakott térség. Ekkoriban még voltak olyan régiók, amik hiába voltak a Német–Római Birodalomnak a részei, de lakosságát tekintve nem feltétlenül a német többség uralkodott. Ide sorolható a közép-itáliai régió, valamint Korzika, Szardínia szigete is, ezen kívül még számos ilyen terület megemlíthető. Az akkori időben a különböző népek úgymond még keresték a jövőbeli helyüket Európán belül. Ezután a kelet felől terjeszkedő poroszok révén egy igazi katonai nagyhatalom volt kialakulóban. A XIX. században a második Német Birodalom a poroszok irányításával jöhetett létre. Ebben az esetben viszont már azt lehetne megemlíteni, hogy a német nyelvterület ekkor érte el a legnagyobb kiterjedését. Az I. világháború áthúzta a németek számításait, a vesztes országok számát gyarapították. A két világháború közötti időszakban a harmadik Német Birodalomnak a befolyása adott némi reményt a korábbi területek visszaszerzésére. Ezt a lendületet az újabb vesztes világháború törte meg. Németország két részre szakadása részben visszavetette az országot a fejlődésben – elsősorban a keleti vidéket, – ez a differencia mind a mai napig észrevehető a keleti és a nyugati területek között. A német nyelvterület ezután jócskán leszűkült, mondhatni elérte a minimumát. A XXI. századra Európa vezető hatalma egyértelműen Németország lett, tehát úgy látszik sikerült a korábban megszerzett státuszt visszaszerezni. Végezetül, hogy témavezetőm szavaival éljek, jelenleg a negyedik Német Birodalom korszakát éljük.

9. Felhasznált források

Felhasznált irodalom:

- 1) **Pándi Lajos** (1995): Köztes-Európa 1763–1993, Osiris-Századvég Kiadó, Budapest
- 2) **Dr. Hajdú–Moharos József** (1988): Történeti-gazdasági területegységek Európa országaiban (térképész szakos hallgatók számára), Tankönyvkiadó, Budapest
- 3) **Alexander Sixtus von Reden** (1989): Az Osztrák–Magyar Monarchia (történelmi dokumentumok), Széchenyi Kiadó/Druckhaus Nonntal Bücherdienst, Budapest/Salzburg

Felhasznált weboldalak:

- 1) <http://hu.wikipedia.org>
- 2) <http://www.kislexikon.hu>
- 3) http://www.szkhonline.unideb.hu/content/rov/skhmap/09_1/bonc/berni.raj_p.pdf
- 4) http://portal.zmne.hu/download/konyvtar/digitgy/phd/2009/barabas_anett
- 5) <http://istvandr.kiszely.hu/ostortenet/015.html>
- 6) <http://www.terrasoft.hu/kultura/schwaben/schwuma.htm>
- 7) http://europa.eu/about-eu/eu-history/index_hu.htm
- 8) <http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/klaipeida/>
- 9) <http://lexikon.katolikus.hu>
- 10) <http://oroszvilag.hu/?t1=tortenelem&hid=2078>
- 11) http://www.eurominority.eu/version/hun/minority-detail.asp?id_minorities=12
- 12) <http://kt.lib.pte.hu/cgi-bin/kt.cgi?konyvtar/kt04010903/tartalom.html>

1. táblázat (A németiséghez kötődő területek német lakosság száma) adatainak forrása:

- 1) **Pándi Lajos** (1995): Köztes-Európa 1763–1993, Osiris-Századvég Kiadó, Budapest
- 2) <http://hu.wikipedia.org>
- 3) <http://media.popis2011.stat.rs/2012/Nacionalna%20pripadnost-Ethnicity.pdf>, 2011 Census of Population, Households and Dwellings in the Republic of Serbia
- 4) <http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/de/index/regionen/kantone/ge/key.html>, Statistik Schweiz
- 5) http://www.statistik.at/web_en/statistics/index.html, Statistik Austria

6)

<https://www.destatis.de/EN/Homepage.html;jsessionid=6E81F79D77548A126783A538A668E2D5.cae2>,

7) <http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kotetek/04/tartalom.html>, 2001

Népszámlálás

8)

http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCwQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.statistik.at%2Fdynamic%2Fwcmsprod%2Fidcplg%3FidcService%3DGET_NATIVE_FILE%26ID%3D44972%26DocName%3D007152&ei=MocsUZWcC6KA4gTzqYGYBQ&usg=AFQjCNHgtW0v8esMI0A6Wd6Wov802UoY7g&bvm=bv.42965579,d.Yms&c9ad=rja

9) http://www.gemeindeverzeichnis.de/gem1900/gem1900.htm?gem1900_2.htm

10) <http://www.hotnews.ro/stiri-esential-11436960-harta-interactiva-cum-schimbata-ierarhia-marilor-orase-din-tara-mai-ramas-doar-doua-orase-provincie-populatia-pestes-300-000-locuitori.htm>, Recensământul populației și al locuitorilor 2011

11) http://www.foruminst.sk/hu/11/telepulesek/4/1930_es_nepszamlalasi_adatok

12) http://www.verwaltungsgeschichte.de/fremdspr_krei.html

2. táblázat (A németységhez kötődő földrajzi nevek) adatainak forrása:

1) wikipedia.org

1. ábra (Az északnémet, a középnémet és a délnémet nyelvjárások Európában):

forrás: wikipedia.org

2. ábra (A németységhez kötődő történeti-földrajzi tájak):

alaptérkép forrása: **Faragó Imre**

3. ábra (Az európai németség a XX. század első felében):

alaptérkép forrása: **Faragó Imre**

4. ábra (Az európai németség a XX. század második felében):

alaptérkép forrása: **Faragó Imre**

10. Köszönetnyilvánítás

Témavezetőmnek, Faragó Imrének szeretném megköszönni az útmutatásait, tanácsait és segítségét, amelyet a szakdolgozatom írása közben kaptam.

11. Nyilatkozat

Alulírott Teszák Tamás (Neptun kód: FCC0BD) nyilatkozom, hogy jelen szakdolgozatom teljes egészében saját, önálló szellemi termékem. A szakdolgozatot sem részben, sem egészében semmilyen más felsőfokú oktatási vagy egyéb intézménybe nem nyújtottam be. A szakdolgozatomban felhasznált, szerzői joggal védett anyagokra vonatkozó engedély a mellékletben megtalálható.

A témavezető által benyújtásra elfogadott szakdolgozat PDF formátumban való elektronikus publikálásához a tanszéki honlapon

HOZZÁJÁRULOK

NEM JÁRULOK HOZZÁ

Budapest, 2013. május 15.

.....
a hallgató aláírása

A németiséghez kötődő történeti-földrajzi tájak

Számmal jelölt történeti-földrajzi tájak, közigazgatási egységek:

1 Aargau	22 Neuenberg
2 Appenzell Innerrhoden	23 Nidwalden
3 Appenzell Ausserrhoden	24 Obwalden
4 Basel-Stadt	25 Poseny
5 Basel-Landschaft	26 Sankt Gallen
6 Berlin	27 Schaffhausen
7 Bern	28 Schwyz
8 Basztorce	29 Solothurn
9 Bács	30 Sopron
10 Bréma	31 Thurgau
11 Buda-vidék	32 Ticino
12 Freiburg	33 Trieszt
13 Genf	34 Uri
14 Glarus	35 Waadt
15 Graubünden	36 Wallis
16 Hamburg	37 Zug
17 Jura	38 Zürich
18 Liechtenstein	
19 Luxemburg	
20 Luzern	
21 Moson	

Jelmagyarázat

- 100000-500000 lakos
- 500000-1000000 lakos
- 1-3 millió lakos
- 3 milliónál több lakos

- Budapest** Főváros
- Elzász** Német történeti-földrajzi táj
- Német történeti-földrajzi táj határvonala
- Országhatár

(Az országhatár és a településhálózat a XXI. századi állapot szerint van ábrázolva.)

Az európai németiség a XX. század első felében

Számmal jelölt történeti-földrajzi tájak, közigazgatási egységek:

1 Aargau	22 Neuenburg
2 Appenzell Innerrhoden	23 Nidwalden
3 Appenzell Ausserrhoden	24 Obwalden
4 Basel-Stadt	25 Pozsony
5 Basel-Landschaft	26 Sankt Gallen
6 Berlin	27 Schaffhausen
7 Bern	28 Schwyz
8 Baslerce	29 Solothurn
9 Bács	30 Sopron
10 Bréma	31 Thurgau
11 Buda-vidék	32 Ticino
12 Freiburg	33 Trieszt
13 Genf	34 Uri
14 Glarus	35 Uri
15 Graubünden	36 Wallis
16 Hamburg	37 Zug
17 Jura	38 Zürich
18 Liechtenstein	
19 Luxemburg	
20 Luzern	
21 Moson	

Jelmagyarázat

- 100000-500000 lakos
- 500000-1000000 lakos
- 1-3 millió lakos
- 3 milliónál több lakos
- Országhatár
- Budapest
- Főváros
- Elzász
- Német történeti-földrajzi táj
- Némettől eltérő etnikumú terület
- A német etnikum tömbterülete
- A német etnikum szórványterülete

(Az országhatár és a településhálózat a XXI. századi állapot szerint van ábrázolva.)

Az európai németység a XX. század második felében

Számmal jelölt történeti-földrajzi tájak, közigazgatási egységek:

1 Aargau	22 Neuenberg
2 Appenzell Innerrhoden	23 Nidwalden
3 Appenzell Ausserrhoden	24 Obwalden
4 Basel-Stadt	25 Poseny
5 Basel-Landschaft	26 Sankt Gallen
6 Berlin	27 Schaffhausen
7 Bern	28 Schwyz
8 Basztorce	29 Solothurn
9 Bécs	30 Sopron
10 Bréma	31 Thurgau
11 Buda-vidék	32 Ticino
12 Freiburg	33 Trieszt
13 Genf	34 Uri
14 Glarus	35 Waadt
15 Graubünden	36 Wallis
16 Hamburg	37 Zug
17 Jura	38 Zürich
18 Liechtenstein	
19 Luxemburg	
20 Luzern	
21 Moson	

Jelmagyarázat

- 100000-500000 lakos
- 500000-1000000 lakos
- 1-3 millió lakos
- 3 milliónál több lakos
- Budapest
- Elzász
- Burgasz
- DORTMUND
- MÜNCHEN
- Berlin
- Főváros
- Német történeti-földrajzi táj
- Némettől eltérő etnikumú terület
- A német etnikum tömbterülete
- A német etnikum szórványterülete

(Az országhatár a XXI. századi állapot szerint van ábrázolva.)